תנ״ך · ראשונים · יוסף אבן יחיא · כתובים

יוסף אבן יחיא על דניאל

רבי יוסף אבן יחיא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יוסף אבן יחיא על דניאל

רבי יוסף אבן יחיא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יוסף-אבן-יחיא-על-דניאל/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 9
פסוק א 9
פסוק ג 10
פסוק ד 10
פסוק ה 11
פסוק ו 11
פסוק ח 11
פסוק יא 12
פסוק יב 12
פסוק טו 12
פסוק טז 12
פסוק יז 12
פסוק יח 12
פסוק יט 13
פסוק כ 13
פסוק כא 13
פרק ב 13
פסוק א 13
פסוק ב 13
פסוק ג 14
פסוק ד 14
פסוק ה 14
פסוק ו 14
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פסוק ט 15
פסוק י 15
פסוק יא 15
פסוק יב 15
פסוק יג 15
פסוק יד 15
פסוק טז 15
פסוק יז 16
פסוק יט 16
פסוק כ 16
פסוק כא 16
פסוק כב 16
פסוק כג 16
פסוק כד 16
פסוק כה 17
פסוק כו 17
פסוק כז 17
פסוק כח 17
פסוק כט 17
פסוק ל 17
פסוק לא 17
פסוק לב 17
פסוק לג 17
פסוק לד 18
פסוק לה 18
פסוק לו 18
פסוק לז 18
פסוק לח 18
פסוק לט 18
פסוק מ 18
פסוק מא 18
פסוק מב 18
פסוק מג 19
פסוק מד 19
פסוק מה 19
פסוק מו 19
פסוק מז 19

פסוק מח 20
פסוק מט 20
פרק ג 20
פסוק א 20
פסוק ב 20
פסוק ד 21
פסוק ה 21
פסוק ו 21
פסוק ח 21
פסוק י 21
פסוק יב 22
פסוק יד 22
פסוק טו 22
פסוק טז 22
פסוק יז 22
פסוק יח 22
פסוק יט 22
פסוק כ 22
פסוק כא 22
פסוק כב 23
פסוק כג 23
פסוק כד 23
פסוק כו 23
פסוק כז 23
פסוק כח 23
פסוק כט 23
פסוק ל 23
פסוק לא 24
פסוק לב 24
פסוק לג 24
פרק ד 24
פסוק א 24
פסוק ב 24
פסוק ג 24
פסוק ה 24
פסוק ו 25
פסוק ז 25
פסוק ח 25
פסוק ט 25
פסוק י 25
פסוק יא 25
פסוק יב 25
פסוק יג 25
פסוק יד 26
פסוק טו 26
פסוק טז 26
פסוק יז 26
פסוק יח 26
פסוק יט 26
פסוק כ 26
פסוק כא 26
פסוק כב 26
פסוק כג 27
פסוק כד 27
פסוק כו 27
פסוק כז 27
פסוק כח 27
פסוק כט 27
פסוק ל 27
פסוק לא 27
פסוק לב 28
פסוק לג 28
פסוק לד 28
פרק ה 28

פסוק א 28
פסוק ב 28
פסוק ד 28
פסוק ה 29
פסוק ו 29
פסוק ז 29
פסוק ח 29
פסוק ט 29
פסוק י 29
פסוק יא 29
פסוק יב 29
פסוק יג 29
פסוק יד 29
פסוק טו 30
פסוק טז 30
פסוק יז 30
פסוק יח 30
פסוק יט 30
פסוק כ 30
פסוק כב 30
פסוק כג 30
פסוק כד 30
פסוק כה 30
פסוק כו 31
פסוק כז 31
פסוק כח 31
פסוק כט 31
פסוק ל 31
פרק ו 31
פסוק א 31
פסוק ב 31
פסוק ג 31
פסוק ד 31
פסוק ה 32
פסוק ו 32
פסוק ח 32
פסוק ט 32
פסוק י 32
פסוק יא 32
פסוק יב 32
פסוק יג 32
פסוק יד 33
פסוק טו 33
פסוק טז 33
פסוק יז 33
פסוק יח 33
פסוק יט 33
פסוק כ 33
פסוק כא 33
פסוק כג 33
פסוק כד 34
פסוק כה 34
פסוק כו 34
פסוק כז 34
פסוק כח 34
פסוק כט 34
פרק ז 34
פסוק א 34
פסוק ב 34
פסוק ג 35
פסוק ד 35
פסוק ה 35
פסוק ו 35
פסוק ז 36

פסוק ח 36
פסוק ט 36
פסוק י 36
פסוק יא 37
פסוק יב 37
פסוק יג 37
פסוק יד 37
פסוק טו 38
פסוק טז 38
פסוק יז 38
פסוק יח 38
פסוק יט 38
פסוק כא 38
פסוק כב 38
פסוק כג 38
פסוק כד 38
פסוק כה 38
פסוק כו 39
פסוק כז 39
פסוק כח 39
פרק ח 39
פסוק א 39
פסוק ב 40
פסוק ג 40
פסוק ד 40
פסוק ה 41
פסוק ו 41
פסוק ז 41
פסוק ח 42
פסוק ט 42
פסוק י 42
פסוק יא 42
פסוק יב 42
פסוק יג 42
פסוק יד 43
פסוק טו 44
פסוק טז 44
פסוק יז 44
פסוק יח 44
פסוק יט 44
פסוק כב 44
פסוק כג 44
פסוק כד 44
פסוק כה 45
פסוק כו 45
פסוק כז 45
פרק ט 46
פסוק א 46
פסוק ב 46
פסוק ג 46
פסוק ד 46
פסוק ה 47
פסוק ו 47
פסוק ז 47
פסוק ח 47
פסוק ט 47
פסוק י 47
פסוק יא 47
פסוק יב 48
פסוק יג 48
פסוק יד 48
פסוק טו 48
פסוק טז 48
פסוק יז 48

פסוק יח 49
פסוק יט 49
פסוק כ 49
פסוק כא 49
פסוק כב 49
פסוק כג 49
פסוק כד 49
פסוק כה 50
פסוק כו 50
פסוק כז 50
פרק י 51
פסוק א 51
פסוק ב 51
פסוק ד 51
פסוק ה 52
פסוק ו 52
פסוק ז 52
פסוק ח 52
פסוק ט 52
פסוק י 53
פסוק יא 53
פסוק יב 53
פסוק יג 53
פסוק יד 54
פסוק טו 54
פסוק טז 54
פסוק יז 54
פסוק יח 54
פסוק יט 54
פסוק כ 55
פסוק כא 55
פרק יא 55
פסוק א 55
פסוק ב 55
פסוק ג 55
פסוק ד 56
פסוק ה 56
פסוק ו 56
פסוק ז 57
פסוק ח 57
פסוק ט 57
פסוק י 57
פסוק יא 57
פסוק יב 57
פסוק יג 57
פסוק יד 58
פסוק טו 58
פסוק טז 58
פסוק יז 58
פסוק יח 58
פסוק יט 58
פסוק כ 58
פסוק כא 59
פסוק כב 59
פסוק כג 59
פסוק כד 59
פסוק כה 59
פסוק כו 59
פסוק כז 59
פסוק כח 60
פסוק כט 60
פסוק ל 60
פסוק לא 60
פסוק לב 60

פסוק לג 61
פסוק לד 61
פסוק לה 61
פסוק לו 61
פסוק לז 61
פסוק לח 61
פסוק לט 61
פסוק מ 62
פסוק מא 62
פסוק מב 62
פסוק מג 62
פסוק מד 62
פסוק מה 62
פרק יב 63
פסוק א 63
פסוק ב 63
פסוק ג 63
פסוק ד 63
פסוק ה 64
פסוק ו 64
פסוק ז 64
פסוק ח 64
פסוק ט 64
פסוק י 64
פסוק יא 64
פסוק יב 64
פסוק יג 65

פרק א

פסוק א

אמר העבד הקטן יוסף בן לאדוני הרב דון דוד בן הקדוש יוסף בן דוד בן יוסף בן שלמה בן הנגיד דוד בן גדליה בן שלמה בן הרב יוסף בן יהודה בן האדון דון יחייא משועי יהודה הרודים בעם גלות ירושלם אשר בספרד מלישבונה עיר ואם במלכות פורטוגאל. ראה ראיתי את עני עמי בני ישראל היושבים בארצות בני נכר הערים האל. הנושאים עיניהם אל הררי אל. לשאול עזרת הגאולה מאל. כי הוא הקרוב גואל. כי בהיותם בתוחלת ממושכה צועקים מתי יבואו תנחומות אל. כמעט נטוי רגליהם באמונת אל. כי מקוים למשפט והנה מספח. והנה מן הפחת יפול אל הפח. ותמיד סבום גם סבבום צרות לנפש מפח. וראשיהם וגופם ישפח. אשר על כן הסכמתי לבאר ספר דניאל. ראשי עם גולת אריאל. אשר נראה אליו האיש גבריאל. ועמד לנגדו השר מיכאל. ותפלתו על הגולה שמע אל. ופניו פנה אל פניאל. לבקש לדעת קץ כל בשר עד בוא יום הנורא מהמשיח הגואל. ונגלה אליו במשל וחידה. וכי אורך הגלות על כי בגדה יהודה. וגלתה מעוני ונשאו את רדידה. ונעה ונדה. על כי לא בקשה אנה פנה דודה. אשר הספר הזה ינחמנו. כי אשר שמע את תפלתו אז ישמע את תפלתנו. וישגיח וירחם עלינו. ויראה בעינינו. וממנו נבין כי יש קץ לצרות. אף כי נעלם ידיעתו בעין השכל לראות. כי הוא מסודות ה' הנסתרות. וגם הסכמתי לבאר ספר עזרא ודברי הימים. המלמדנו תועלת מדעות ולמודים בהשגות האמתיות ועניינים רבים ונכבדים. ובמדות והתכונות המשובחות מהנגידים. ובשכר ועונם לצדיק יש ומורדים. בספור דורות עולם הנחמדים. אשר ישרישונו באמונת החידוש ומה' הגמילות חסדים. ובאמונת ביאת הגואל לעניים מרודים. עם ה' השרידים כאשר בא לישראל בימי דניאל ועזרא החסידים. בגלות בבל לכל העובר על הפקודים. אשר ספר דניאל אנשי כנסת הגדולה כתבוהו. ואוכל מתוך פסולת בררוהו. ועזרא כתב ספרו וספר דברי הימים אשר במעלה גבהו. ושלשתם ברוח הקדש נכתבו בימים ההם ובעת ההוא. ומה' אשאל העזר בפירושם. אשר אורחותי שם בפרושי בזאת תורת האשם למען האדמה לא תשם. אודך ביושר לבב בלמדי משפטי צדקך. בשפתי ספרתי כל משפטי פיך. את חקיך אשמור אל תעזבני עד מאד.

הפרשה הא'

בשנת שלש וגו' ספר כי **בשנה הג' למלכות יהויקים מלך יהודה** שהיה מלך תקיף ועם תקיף. וכבר היה מוחזק במלכותו אשר החזיק בו שלש שנים אשר בסכום השלישיי יוקח החזקה בכל דבר. כי ביאת נבוכדנצר היה בשנה הרביעית למלכות יהויקים אחרי

תום השלישי. כאשר קרה שהסכים לבוא נבוכדנצר על ירושלם שהיה דבר קשה בכל הג' גבולים היינו בהעתקתו מהמה שממנו והוא אומרו **בא נבוכדנצר ירושלם**. ובהמה שבין והוא אומרו **ויצר עליה**. ובהמה שאליו והוא אומרו **ויתן ה' בידו את יהויקי' וכל בית האלהים** כי לולי עזרת ה' לנבוכדנצר לא היה יכול לכבוש ירושלם לרוב גבורת בני יהודה. מה שהמלך יהויקים וגדוליו אשר נתן ה' בידו הביאם ארץ שנער המקום שהיה בית אלהיו שמה כי בל אלהיו היה בבבל וכאומרו הכתוב ופקדתי על בל בבבל. והכלים הביאם בית אוצר אלהיו וכל זה לשבח ושם ותהלה אליו בחושבו כי זו כוחו לאלהיו וכי עזרתו שוה אליו בנצחון ההוא.

פסוק ג

ויאמר המלך לאשפנז וגו' אז בראות המלך מעלת יהויקים ועמו וכלי המקדש. הסכים לקחת ממיוחסי העם הנעלה ההוא אם **מזרע המלוכה**. ואם מן זרע **הפרתמים**.

פסוק ד

ילדים לאפוקי שלא יהיו בחורים וזה להיותי כלוח החלק המוכן לקבל כל הרשמים. למען יתחנכו באשר ילמדום עתה מחדש ויורגל טבעם בו. מה שאם היו בחורים היה קשה העתקם מההרגל אשר הורגלו בו כי הרגל על כל דבר שלטון ומנהג טבע שני.

אשר אין בהם כל מום מחסרון אבר או התעוותו או השמטתו כי כאשר נמאס הקרבן והמקרי' בעל מום בעיני האלוה ית' ככה הקרב אל היכל מלך הוא נמאס אם מומו עמו כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. והטעם כי מי שלא שמרו אלוהו וטבעו מן הפגעי' הוא להמצא בו רוע התכונה ועל כן יאמרו המושלים בין הנוצרים כי לא היה מעולם שלם מי שהאלוה סימנו באות מומיי. וטובי מראה באיכות שיהיה מראיהם טוב בלובן ואדמימות בשיווי כפי טבע האינושיי ולא יהיה אדום הרבה נוטה אל האדומה אשר הוא מגז רע ולא שחור הרבה נוטה אל השחורה אשר גם הוא מגז רע וכן בשאר המראים וכאלו מראהו יורה על שיוויו מה שמהשיווי ימשך השלימות.

ומשכילים בכל חכמה וגומר אחרי שיספר שלשת שלמיות גופיים סיפר עוד שלש שלמיות מהשכל. האחת שיהיו משכילים בכל אשר ילמדום והוא השלימות העיוני. והשנית שיהיו **יודעי דעת** והוא ההנהגה הטובה באדם ובבית ובמדינה ועשיית המלאכות ותחבולות המלחמה שהוא שלימות השכל המעשי. והשלישי שיהיו **מביני מדע** שזולת אשר ילמדו בשלמו' השכל העיוני והמעשי. יוסיפו בשכלם חכמה ודעת בהבינם דבר מתוך דבר.

ואשר כח בהם וגומר עוד סיפר שלימות אחר והוא שיהיו בטבעם גבורים ויהיה להם כח **לעמוד בהיכל המלך** לשרתו אשר הוא דבר גדול וקשה מאד ומסוכן כי עבודת המלכים נמשל לרכיבת הספינות כי כאשר זעף הים וסערת גליו הוא גדול ושם יראה מעשה ה' כי נורא הוא ככה חמת מלך מלאכי מות ולכן המשרתים אותם צריך שיהי' להם כח לסבול לבלתי ירוקו ויתעטשו ויצאו בנקביהם. ולסבול העמידה התמידיית ודברים רבים כאלה. **וללמדם ספר**. רוצה לומר שיהיה גם כן להם כח לסבול העיון בלמידת החכמות. כי העיון התמידיי מתיש הכח ולסבול העיון בלמידת **לשון כשדים** והוא רמז ללמידת הדתות והנמוסים והמלאכות ותחבולות המלחמה מהשכל המעשי אשר היה לבבליים בלשונם לשון כשדים.

פסוק ה

וימן להם וגומר ושהמלך יכין להם מנה יפה דבר יום ביומו מפתו ומיינו אשר היו היותר טובים שבמלכות. וככה יתגדלו שלשה שנים למען ישתלמו בשלימות גדול לפחות **מקצתם ויעמדו לפני המלך** לשרתו. אשר בדרך טבע היה הכרח שיהיו שלמים הן מצד טבע אומתם ההיא השלימה שבאומות הן מצד טבע אביה' שהיה המיוחס שבאומה מן זרע המלוכה והפרתמים. הן מצד תכונת איבריהם ומראיתם השלימה המורה על שלימותם הן מצד שכלם והן מצד כחם והן מצד מאכלם ושתייתם.

פסוק ו

ויהי בהם מבני יהודה וגומר ספר שהיה בהם היינו בילדים הנזכרים מבני יהודה אשר לקח אליו אשפנז בדבר המלך ארבעה שלמים מאד היינו **דניאל חנניה מישאל ועזריה** אשר לגוזרו אומר אשפנז היותם ראוים לעמוד לפני המלך לשלימותם שינה את שמם וישם להם שמות מאלהי הארץ לכבוד ולתפארת.

פסוק ח

וישם דניאל וגומר הנה גאולה גדולה ותשועה היתה לדניאל וחביריו עלותם במעלה רמה לאכול מפת בג ויין משתה מלך גדול כנבוכדנצאר ועם כל זה למען ה' ותורתו הסכים הוא וחביריו לבלתי התגאל בגאולה והישועה הזאת ולקדש את ה' ולסבול המיתה בטרם יטנפו פיהם במאכלות אסורות ולהיות כי דניאל היה היותר שלם מכלם והוא היה אשר העיר הדבר וחביריו נתפתו אחריו לכן בראשונה התיחס לו לבדו הפעל הנאות הלז. ואחר כך לו ולחביריו יחד. ובראשונה ביקש דניאל בתפלה ותחנונים משר הסריסים הממונה על ככה שלא יכריחהו להתגאל. מה שהיה מההכרח שהשר ההוא יכעס עליו וילשינהו אל המלך הן מפני האהבה ואל כבוד המלכות אשר הילד מסכן ונבזה הלז

בזה בדחותו מאכלו ומשתהו. והן מפני היראה מהמלך פן יענישהו בראותו כי לא יצא אל היש תכליתו המוכן מכל הסבות בהעדר המאכל ומשתה הטוב אשר יעמיד הגוף וכליו על מתכונתם למען יצאו פעולות השכל שלימות. מה שנתן ה' את דניאל לחסד לפני השר ולא הלשינו מפני אהבתו אל המלך. וגם מפני היראה לא הלשינו. ואמנם אמר אליו בלתי עשותו כדברו ליראו מהמלך בהתראות העדר התכלית אשר למענו נתנו במשמרת בידו.

פסוק יא

ויאמר דניאל אל המלצר וגומר נראה שאחרי ראות דניאל כי שר הסריסים לא שמע אליו דבר כדברים ההם עם המלצר אשר היה עבד השר ההוא והפקיד עליהם ועל מאכלם ומשתיהם. וגם הוא ענה כדבריו ליראתו מהשר ומהמלך.

פסוק יב

ואז אמר דניאל אליו שינסה עשרה ימים שהוא שליש החדש אשר בזמן הלז יתראה ההפעלות שיעשה בהם אם טוב ואם רע באכלם **מן הזרועים** והוא כל מיני קטנית ובשתותם המים ויראה מראיהם ומראה שאר הילדים האוכלים האוכלים המעונגים וכאשר יראה כן יעשה כי אולי מראיתם תהיה יותר חשובה מהם.

פסוק טו

מה שכן עשה וישמע לקולם ובהשגחת האל ית' באיכות **נראה מראיהם טוב**. ובכמות היו **בריאי בשר מכל** שאר **הילדים**.

פסוק טז

והתמיד לעשות כן המלצר והיה **נושא את פת בגם ויין משתיהם ונותן להם זרעונים**.

פסוק יז

וזולת כי הילדים האלה ארבעתם בהשגחת ה' היו שלמים בדברים הגופניים ביופי ובריאות מכל הזולת. עוד היו שלמים מהם בדברים הרוחניים וזה לבוטחם בה' ולקדשם את שמו. **כי נתן להם האלהים מדע** מהשכל המעשי בכל ספר. **והשכל** מהשכל העיוני בכל חכמה. **ודניאל** שהיה השלם שבכלם הגיע לקצה הגבול הנבואיי **והבין בכל חזון וחלומות**.

פסוק יח

ולמקצת הימים אשר אמר המלך להביאם שהם שלשה שנים. ובטרם כלות הימים ההם רק קצתם השר הסריסים הביאם מעצמו לפני המלך בראותו את שלימותם.

פסוק יט
ודבר אתם המלך **ולא נמצא מכלם** שלמים כאלו הארבעה ולכן המלך החזיקם לעמוד לפניו.

פסוק כ
ולא די שהיו חכמים מכל שאר הילדים. אבל **בכל דבר מחכמה** מאשר למדו. **ובינה** מאשר היו מבינים מעצמם ומוציאים דבר מתוך דבר **אשר ביקש מהם המלך** מצאם **עשר ידות על כל החרטומים והאשפים אשר בכל מלכותו**. וחרטומים הם החכמים בשכל עיוני. והאשפים הם החכמים בשכל המעשי.

פסוק כא
הפרשה הב'

ויהי דניאל עד שנה אחד וגומר ספר כי היה דניאל עומד בחצר המלכות בבבל **עד שנת אחת לכורש** כי כל המלכים כבדוהו לחכמתו ולא יצא משם עד אז אשר עלה מבבל לירושלם עם שאר העולים ברשות כורש אשר הרשה לבנות הבית ולשוב אל עיר הקדש. מה שבזמן הלז נמשך כל הקורות אשר יספר.

פרק ב

פסוק א
ראשונה קרה בשנה השנית למלכות נבוכדנצאר שחלם חלומות. היינו כי ראשונה חלם החלום. ושנית בחלומו ההוא תכף חלם פתרון החלום הראשון ולכן אמר הנה לשון רבים **חלומות**. ואחר כך בספרו החלום אמר **חלום חלמתי** בלשון יחיד.

ותתפעם רוחו וגו' נראה כי אחרי העירו משנתו שכח החלום ופתרונו. מה שלשכחת החלום ותתפעם רוחו כי היה כפעמון שמכה פעם לצד זה ופעם לצד אחר וכן הוא היה חושב מחשבות משתנות כדי לזכור החלום.

ולשכחת הפתרון **שנתו נהייתה עליו** שכשהיה ישן היה נשבר ונדכה וחלש כי גזר אומר היות דברי הפתרון ההוא מנבאים רעה עליו וכאשר הנכאב כשישן אפילו בשנתו הוא נדכה ולבו בל עמו כן הוא היה נשבר וחולה בשנתו.

פסוק ב
ואז צוה המלך שיבואו לפניו **החרטומים** שהם החכמים בשכל עיוני **והאשפים** והם החכמים בשכל מעשי. **והמכשפים** והם בעלי הכישוף מאוב וידעוני ודרישת אל המתים וזולתם מהמעשים והפעולות הנכנסות תחת החכמה ההיא הנקראת בלשון לעז

נגר"ומאנציאה. והכשדי' הם החכמים המודיעי' החדשי' על דרך האיצטגנינות כתוכני' והובר' שמי' ובעלי הגורל בעפ' הנקר' קאלעאטאראמה. למען יגידו לו חלומותיו מהחלום והפתרון.

פסוק ג

ואז אמר להם המלך שחלם חלום ושכחו ונפעם רוחו לדעת אותו ולכן היה מבקש מהם שיודיעוהו אליו. ולא זכר להם דבר מהפתרון כי אמר אחרי שיודיעוהו החלום עוד אשאל מהם הפתרון כי רצה ללכת בהדרגה.

פסוק ד

וידברו הכשדים וגו' הנה הכשדים להיות להם יותר החיוב ומשפט התשוב' לשאלתו להיו' מלאכת' בזה להודיע החדשים והעתידו'. ענו בראשונה לאמר **המלך לעול' יחיה** כחנו היא להודיע דבר מה בשאלת האנשי' כשיתנו לנו חומר בדבר והתחלה מה בה ולכן אם **תאמר אלינו החלום** באופן שיהי' החלו' ההוא כחומ' אצלנו בודאי **שנתן אליו הפתרון** אבל באופן אחר א"א הידיעה כזאת.

פסוק ה

ואז **ענה המלך** כי שכח החלום **והלך ממנו**. וכי היה רוצה בחזקה שיודיעו אליו החלום וכן הפתרון שחלם ואם לא יעשו כן **שיעשה אותן נתחים נתחי'** כדי לאבדם. **וביתם ישימם לאשפה** כדי לאבד את שמם. כי הבתים והחצרות היפים ישאירו שם ושארית בארץ לבעליהם אחרי מותם.

פסוק ו

ואם יודיעוהו אותם אליו **מתנן** והוא מתנות מהכנסות גדולות כל ימי חייהם **ונבזבה** והוא מתנות גדולות ממטלטלי אגב קרקעי **ויקר שגיא** והוא שכל זולתם ישתעבדו אליהם ויכבדום. יקבלו מן המלך מה שלכן ראוי להם להגיד החלום והפתרון.

פסוק ז

ענו תנינות וגומר נראה ששאר החכמים מחרטומים ואשפים ומכשפים **ענו שנית** למלך שאם **יודיע להם החלום** שהם **יודיעוהו הפתרון** כאשר אמרו הכשדים.

פסוק ח

והמלך ענה בודאי יודע אני שהעת הזאת אתם נמכרים יען כי אתם ראיתם ששכחתי את החלומות הנז'.

פסוק ט
והוא מוסכם אצלי **שאם לא תודיעוהו אלי שאחת יהיה דתכם** כדת הכשדים השר אמרתי לעשותם נתחים ובתיהי אשפות. ואין להאשימני על הורגי אתכם יען כי אשר תאמרו אלי לומי הפתרון מהחלוי אשר אגיד לכם. הוא מרמה בפיכם כי הכינותם לומר **דבר כזב ונשחת** בפתרון ההוא כדי להנצל מן המות **עד שהזמן ישתנ'** וימות אם אני אם אתם. ומי יוכיח על הדבר. ולכן **תאמרו החלום** אם תרצו שאאמין שפתרוניכם יהיה אמיתי.

פסוק י
ענו כשדאי וגו' ועוד שבו הכשדי לדבר למלך אחרי שדברו החכמי האחרים **כי לא נמצא איש על היבש' שיוכל להגיד דבר המלך**. ובודאי לא נמצא **מלך** המולך על מדינות ומחוזות רבות. **ורב** והוא המולך על עיירות רבות ממחוז אחד. **שליט** והוא המולך על כפרים רבים מעיר אחד שישאל דבר כזה **לשום חרטום ואשף וכשדי**.

פסוק יא
יען כי **הדבר ששואל המלך הוא דבר יקר** ונמנע ההשגה **ולא יש מי שיגידנה** אליו רק **האלוהות שמושבם אינו עם בשר ודם**.

פסוק יב
כל קבל וגו' מתוך אלה הדברים נתכעס המלך ואמר שיאבדו כל חכימי בבל.

פסוק יג
ודתא נפקת כי רצה שימותו בדין ובדת המלכות להיותם מורדים בו ובלתי עושים רצונו. והיותם מוכנים לומר אליו בפתרון דבר כוזב ונשחת כי לפי סכלותו הטענות האלה היו טובים ונצוחים. באופן שהדבר יצא אל היש **והחכמים היו מומתים והיו מבקשים דניאל וחביריו להורגם**.

פסוק יד
ואז דניאל במתק שפתיו השיב דברי עצה וטעם לאריוך שר הטבחים ההורג לחכמי בבל כדי שישמע דבריו ולא יהרגהו. ושאל אליו סבת ההריגה הזאת.

פסוק טז
ועלה אל המלך ושאל ממנו זמן להודיע הפתרון מהחלום אשר בידיעת הפתרון ידע גם החלום שהוא חמתו.

פסוק יז
ודניאל הלך לביתו והודיע הדבר לחביריו כדי **שישאלו רחמים מה' על הגלות הסוד הלז למען לא יאבדו** ארבעתם **עם שאר חכמי בבל**.

פסוק יט
ולדניאל במראות הלילה גלה ה' אליו הסוד כי רחם עליהם ושמע תפלתם. ותכף **ברך דניאל לאלהי השמים**.

פסוק כ
וענה דניאל והתחיל בתפלתו כי הוא ע"ד וענית ואמרת. **יהיה שם האלוה מבורך מן העולם הזה ועד העולם הבא שהחכמ' והגבור' היא שלו**. וזכר החכמה לראותו חכמתו באשר הודיעו החלום והפתרון. וזכר הגבור' לראותו גבורתו באשר יקרה באחרית הימים להשפילו גבוהים. ולהגביהו שפלים.

פסוק כא
וזהו אומרו כנגד הגבורה **הוא משנה עיתים וזמנים ומסיר המלכים** החזקים ממלכותם **ומקים מלכי'** אחרי' תחתם אנשים שפלים. וכנגד החכמה אמר **הוא נותן חכמה** שהוא שלימות השכל העיוני **לחכמים** שר"ל לאשר מכינים עצמם לקבל השפעת החכמ' שהם חכמים בכח **ונותן הדעת** שהוא שלימות השכל המעשי **ליודעים בינה** בכח שהם המכינים עצמם לקבלת השפע מהבינ'.

פסוק כב
הוא מגלה לאוהביו **העמוקות והמסותרות** כי אין נסתר לפני כסא כבודו ולפניו כחשיכה כאור' והוא **יודע מה שבחשך** עם היות **שהאור חונה עמו** מה שלכן היה ראוי שהחשך שהו' הפכי לאור לא יראהו ולא ידעהו.

פסוק כג
לך אלהי אבותי מודה ומשבח אני אשר חכמה וגבורה נתת לי באשר הודעתני אשר שאלתי מאתך מדבר המלך. והנה אמר שנתן לו החכמ' בגילוי הסוד הלז באשר הוא מהמפורסם. ואמר שנתן לו גבורה כי בידיעה הזאת יציל נפשו ממות וכן נפש חביריו וכל אשר בשם חכמים יכנו. והנצחון אם להרוג ואם להנצל מהריגה יהיה בכלי זיין או בחכמ' ודברים יקרא גבורה.

פסוק כד
ואז הלך דניאל אל אריוך הממונה על ההריגה ואמר אליו שאל יאבד עוד חכמי בבל ושיעלהו לפני המלך והוא יגיד אליו הפתרון.

פסוק כה
ואז אריוך במהירות הביא דניאל לפני המלך והודיעו כי נמצ' איש מן גלות היהודי' שיודיע הפתרון למלך.

פסוק כו
ואז המלך שאל לדניאל אתה יכול להודיעני החלום אשר ראיתי ופתרונו.

פסוק כז
ואז ענה דניאל בענותנותו איני יכול כאינושי להודיעך את כל אלה כי **הסוד שאתה שואל אין ביכולת החכמים וגו' גזרין** והם הכשדים הגוזרים על איש שיקרה אליו ככה. **להגידו למלך.**

פסוק כח
אמנם יש אלוה בשמים שהוא מגלה הסודות והודיע אליך מה שיהיה באחרי' הימי'. וסבת החלום שלך ומראות שכלך על משכבך היה זה.

פסוק כט
כי **אתה בכל לילה היית חושב במה שיהיה אחרי זה** ואם יתמיד מלכותך הגדול זמן רב **והמגלה סודות הודיעך מה שיהיה.**

פסוק ל
ואני לא לסבת **חכמה שיש בי** מן כל בשר **מכל החי הסוד הזה נתגלה אלי.** אך הוא זה בדרך נס כי נתעלתי בהשגחי' ה' **למען יודע אליך הפתרון ומחשבות לבבך תדע.**

פסוק לא
הפרשה הג'

אנת מלכא וגומ' אתה המלך **היית רואה והנ' צלם אחד גדול הכמות.** ור"ל פה בצלם צור' איש. הצלם והצור' מהדבר הזה היה רב האיכות להיותה צורה נכבדת **וזיו גדול ותארו נורא** והיה **עומד לנגדך** באופן שהצורה הזאת היתה גדולת הכמות ורבת האיכות עם זיו רב **ותאר נורא.**

פסוק לב
והצלם הלז היה לו **הראש מזהב טוב.** והחזה והזרועות **מכסף.** והמעים **והירכים מנחושת.**

פסוק לג
והשוקים מברזל. והרגלים מהם מברזל ומהם מחרס.

פסוק לד
ובכן **ראית שנגזרה אבן מסלע אחד** מעצמה **ולא בידי** אדם **והכתה הצלם על רגליו מברזל וחרס ותדק ויפוצץ אותם**.

פסוק לה
ואז הודקו כאחד הברזל והחרס והנחושת והכסף והזהב מהצלם והיו כמוץ מגרנות הקיץ ונשא אותם הרוח ולא נמצא מקומו איה. והאבן אשר הכתה הצלם היתה להר גדול ומלא כל הארץ.

פסוק לו
זהו החלום אשר ראית ופתרונו נאמר קדם המלך.

פסוק לז
אנת מלכא וגו' אתה המלך **מלך** שאר **המלכים. אשר אלהי השמים מלכות וחוסן ותוקף וכבוד נתן לך** ולא בכחך השגת כל אלה והנה יקרא **מלכות** המולך על כפרי עיר אחת. ויקרא **חוסן** המולך על עיירות מדינה אחת ויקרא **תוקף** המולך על מדינו' ומחוזו' ואקלימים הרבה. ויקרא **כבוד** סתם המולך על כל העולם מה להיות כי אין כבוד למעלה הימינו. ונבוכדנצאר נתן לו ה' כל אלה. וכאומרו–

פסוק לח
ובכל מקום אשר ידורו בו בני האדם וחית השדה ועוף השמים השליט אותך ונתנם בידך. אתה הוא הראש מזהב.

פסוק לט
ואחריך יקום מלכות שני שפל ממך. ומלכות שלישי אחריו מנחשת שישלוט בכל הארץ.

פסוק מ
ואחריו מלכות רביעי שיהי' חזק כברזל וכאשר הברזל מהדק ומפוצץ וכורת הכל. ככה הוא **יפוצץ וישבור כל** השארית הנמצאה והמלכיו' הקודמים.

פסוק מא
ואשר ראית הרגלי' והאצבעו' מהם חרס היוצר ומהם ברזל. הוא לרמז כי יהיה **מלכות נחלק ומעשת הברזל יהיה** בחרס **כל עומת שראית הברזל מעורב בחרס**.

פסוק מב
ואצבעות הרגלים מהם חרס ומהם ברזל לרמז כי **קצת המלכות יהיה חזק** כברזל **וקצתו נשברת** וחלושה כחרס.

פסוק מג

ואשר ראית הברזל מעורב עם החרס. לרמז כי **יהיו מתערבי' בזרע אדם ולא ידבקו זה עם זה כמו שהברזל אינו מתדבק עם החרס**.

פסוק מד

ובימי המלכים ההם יקים אלהי השמים מלכות אשר לעולם לא תשחת. ומלכות אשר לא יעזב לעם אחר זולתו תדק ותכרות כל אלה המלכיות והיא תקום לעולמים.

פסוק מה

כל עומת אשר ראית כי מההר נחצב אבן מעצמו **ולא בידי אדם ותכרות הברז' והנחשת החרש והכסף והזהב**. כי זה הוא משל כי המלכות האחרון הנמשל באבן הזאת תכרות כל הנשאר משאר המלכיו' הנמשל בזהב וכסף וגו'. מה שאגזור אומר בחלום הלז **כי האלוה הגדול הודיע למלך את אשר יהיה אחרי זה ונכון החלום כי הוא צודק ולא כוזב ונאמן וקיים הוא פתרונו**. מה שראוי לדעת כי המלכות השני אחרי נבוכדנצא' ובניו היה מלכו' מדי ופרס. והמלכות הג' היה מלכו' יון שהתחיל מאלסכנדר המוקדוני שגבר באחיו. והמלכו' הד' הוא מלכות רומה אשר נחצה לשנים קצתו נוצרים וקצתו ישמעאלים והנה הברזל מתערב בחרס כי ישמעאלים רבים עומדים תחת ממשלת הנוצרים. ואף שלא יהיו תחת ממשלתם יבואו לעירם בפרקמטיא למכור ולקנות. וכן נוצרים עומדי' תחת הישמעאלים. והנה היום בקושטאנטינה אלף ות"ק בעלי בתים מסוחרי נוצרים עשירים מפלורינציאה ווינציאה וגינובה ושאר קצות הארץ. ועושים אלו לאלו כבוד וחברה טובה. ויהי מה אינם מתחתנים אלו עם אלו כאשר לא יתדבק הברזל עם החרס דיבוק עצמיי. והמלכות האחרון הוא מלך המשיח אשר לא ימלוך בכח ידי אדם רק בכח אלהיי ויהיה קיים לעולם ועד.

פסוק מו

ואז בשמוע נבוכדנצאר החלום והפתרון זכר אותם **ונפל על פניו** לאות כי היה מודה שהוא היה החלום והפתרון אשר חלם. **ולדניאל השתחוה**. ולכבוד נמרץ **מנחה ונסכים אמי' לנסך לו** כדי להראו' לעמים כי עלה למעלת האלהיים ויצא מחק האינושיים. והבן אומרו **אמר לנסכה ליה**. כי לא נסך לסבת כי דניאל מנע הדבר ולא רצה שיעבדהו רק שיעבוד לאלהים חיים אשר הוא הודיע את כל זאת.

פסוק מז

ולכן אחרי דברי דניאל **ענה המלך ואמר באמת כי אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדון כל המלכים יען כי על ידו יכולת לגלות הסוד הלז**.

פסוק מח
ואז המלך גדל לדניאל בהכנסות רבות תמידיות שנתן אליו כל ימי חייו. **ומתנות רבות** מטלטלי אגב קרקעי **נתן אליו**. **והשליטו על כל מדינת** ומלכות **בבל** בדברים הגופניים. **ועשאו גדול סגני חכמי בבל** בדברים הנפשיים.

פסוק מט
ודניאל שאל רשות מהמלך והפקיד על מלאכת מדינת ומלכות בבל לחביריו. והוא היה יושב **בשער המלך** כמלך שר ודיין וחביריו ושאר שרי המלכות כל הדבר הקשה יביאון אליו והשאר ישפטו הם.

פרק ג

פסוק א
הפרשה הד'

נבוכדנצאר מלכא עבד צלם וגו' ספר כי נבוכדנצאר עשה אלוה בצלם וצורת אדם **מזהב** אשר הוא היקר שבמתכות **קומתו ששים אמות** לרמוז כי הוא המשפיע בשש קצוות ולכן עשה גם כן **רוחבו שש אמות**. מה שברוחב נסתפק במספר הששי' באחדו' ואמנם בגובה עשה המספר הששי' בעשרו' להראות לעמים היותו גבוה מעל גבוה שומר ומשפיע לכל הזולת. **והקימו בבקעת דורא שבמדינת בבל**. נראה שבמחוז ההוא היה בקעה גדולה רחב' ידים

פסוק ב
והקי' שם הצלם למען שהמקום יוכל להכיל את העם הנקבץ לעובדו במצות המלך. כי הוא שלח אחרי הקמת הצלם שם לאסוף כל שריו ועבדיו. מה שנראה שהנהגת מלכותו אז היה כהנהגת התוגר היום אשר יש לו שרים על הנהגת ענייני המלכות הנקראים בלשונם באשה ואולי כי אלו הם ה**אחשדרפנים**.

ושרים על הנהגת אנשי המלחמה מרוכבי הרכש והסוסים והמרכבות הנקראים בגלאלביגי ואולי כי אלה הם **סגניא**.

ושרים על הנהגת אנשי המלחמה ההולכים רגלי. הנקראים אנא מהגיניצארי. ואולי כי אלה הם **פחותא**.

ושרים על השופטים מכל עיר ועיר המישירים את הדין והמשפט. הנקראים קאדי"ני. ואולי כי אלה הם **אדרגזריא**.

ושרים על הכנסות המלך והנהגת ביתו והוצאותיו ומאכלו ומשתהו. הנקראים דפטארדירי. ואולי כי אלה הם **דתבריא**.
ושרים על כל האנשים האלהיים אשר מלאכתם על שמירת בתי התפלות ועל השפלות.
והישרת העם באמצעות התורה הנקראים אלפאקי וצאייטי. ואולי כי אלה הם **גדבריא**.
ושרים על אנשי החכמה מהאשפי' וקוסמים וכשדים ואולי כי אלה הם **תפתיא**.
וזולת אלה יש לו על כל מלכות ומחוז שלטון אחד שהוא שמה במקום המלך הנקרא בלשונם צאנגאקי. ובלעז ויצוריי. ואולי כי אלה הם **שלטוני מדינתא** וכלם באו במצותו **לחנוכת הצלם**.

פסוק ד

מקום אשר שם נעשה **הכרוז** אשר היה **קורא בכח אליכם עמים** והם הגוי המרובה באוכלוסין. **ואומות** והם הגוי שיש להם פחות אנשים. **ולשונות** והם הגוי המעט מכל העמים ולא יוכר היותו לעם אחד רק מפני התחלפות הלשון. כי נראה שכל האומות כקטן כגדול באו עם השרים הנזכרים במצוי המלך.

פסוק ה

בעת אשר תשמעו קול הקרן. וה**משרוקיתא** והוא הכלי השורק ובלעז שופולוטו.
וק**תרוס סבכא פסנתרין**. ואולי כי הם הכלים שמנגנים יחד עם אנשים שונים הנקראים בלעז פיפראש.
סמפוניא והוא הכלי העשוי בסנפונות הנקרא אורגאנוש.
וכל שאר מיני כלי זמר. והנה זכר אלה מהם להיות קולם קול גדול וחזק וכמעט ששאר הקולות לא ישמעו מפניהם.
תפלו על פניכם ותשתחוו לצלם הזהב שהקים נבוכדנצאר.

פסוק ו

ומי שלא יפול על פניו וישתחוה אז תכף יושלך לתוך כבשן האש.

פסוק ח

ובכן קרבו אנשים כשדיים והלשינו את היהודים לקנאתם ממעלתם.

פסוק י

אתה המלך שמת חוק ודת שכל איש שישמע קול הקרן וגומר ולא ישתחוה שיושלך לכבשן האש.

פסוק יב
והנה **יש אנשים יהודים אשר הפקדת אותם על מלאכת מדינת בבל** היינו **שדרך משך ועביד נגו** וקבלו תועלת וכבוד ממך וממלכותך ועם כל זה בזדונם עברו על דתך **ולאלוהיך** בשכבר **אינם עובדים**. ועתה **לצלם אשר הקימות אינם משתחוים**.

פסוק יד
ואז הובאו האנשים האלה לפני המלך ואמר להם הצדא. הוא לשון תמיהא וכי איפש' הוא זה שאתם **שדרך מישך ועביד נגו לאלהי אין אתם עובדים ולצלם אין אתם משתחוי'** עם כל ההטבות שעשיתי עמכם. איני מאמין בדבר לזרותו ולכן לא אתן לב למלשיני' רק אם אראה הדבר בעיני ולכן איעצכם שבפני־

פסוק טו
בשמעכם את כל הכלי זמר שתשתחוו לצלם כי אם לא תשתחוו תושלכו לתוך כבשן האש ואראה **מי הוא האלוה אשר יצילכם מידי**.

פסוק טז
והם השיבו אליו **אין אנו חוששין להשיבך על זה**. ר"ל כי לפי הדין לא היה צריך תשובה מהם לדברי נבוכדנצר רק המעשה מההשתחויה. ולכן אמרו אין אנו חוששין בדבר בעברנו חק המוסר להשיב במקום שאין צריך תשובה וזה יען כי רצוננו השקוט' היא לבלתי שמוע אליך בזה יצילנו ה' מידך או לא יציל.

פסוק יז
הן אמת כי האלוה אשר נעבוד יש לו יכולת להצילנו מן התנור ואש בוער. ומידך היינו מכל אופני משפטיך **יוכל להציל** והנה אף כי לא יציל־

פסוק יח
דע לך כי לאלהיך לא נעבוד ולצלם זהב אשר הקימות לא נשתחוה.

פסוק יט
ואז המלך בחמתו צוה לשרוף הכבשן שבעה פעמים יותר מאשר היה ראוי לשורפו לשריפת שלשת אנשים לבד.

פסוק כ
וצוה לגבורי חיל שבחילו שיקשור אותם **כדי לזורקם בתנור**.

פסוק כא
ואז האנשים האלה נאסרו בסרבליהון והם הלבושים אשר יכסו כל הגוף בצאת האיש מביתו ללכת בשוקים ורחובות ובלעז מאנטי"לו או דומ' לו. **פטשיהון** והם הבגדי' שעל

הגוף והשוקים בגי"בון וקלצ"י בלעז. וכרבלתהון והם הבגדים המכסי' הראש בכובע וזולתו. **ולבושיהון** והם המלבושי' ההולכי' על הבגדים הראשונים מתחת הסרבלים ובלעז שאי"ון. כי כדי למלאת מצות המלך במהירות לא הפשיטום וכאשר היו לבושי' לפני המלך קשרום ואסרום והשליכום לכבשן האש.

פסוק כב

מה שבהשגחת ה' **ניצוץ מהאש** מהכבשן ההוא **המית ושרף לאנשים הגבורים אשר השליכו לשדרך וגו' לכבשן**.

פסוק כג

והם נפלו **קשורים** כי היה הקשר אמיץ ולא נתפוצץ עם חוזק ההשלכה ההיא.

פסוק כד

ואז נבוכדנאצר תמה על שריפת גבוריו **וקם נבהל באומרו לפקידיו הלא שלשה אנשים נקשרים ונאסרים השלכנו בתוך האש** ועתה אני רואה הולכים בתוך הכבשן **ארבעה נותרים בלי קשר ושום נזק לא הגיע בהם ותאר הרביעי דומה למלאך אלהים**.

פסוק כו

ונקרב נבוכדנצר אל השער וקראם עבדי האלוה העליון צאו ובואו כי כבר ראיתי שהאלוה ההוא עזרכם

פסוק כז

ואז נאספו כל השרים ההם מהמלך והיו רואים בנס האנשים האלו **אשר לא שלט האש בגופם**. ואפי' **שער ראשיהם לא נחרך**. **וסרבליהם** שהם הלבושים העליונים **לא נשתנו** עם כל חוזק האש ההוא. ושום **ריח מאש לא עבר בהם**.

פסוק כח

ואז הורה נבוכדנצר ואמר ברוך אלהיכם מאלה **אשר שלח מלאכו והציל לעבדיו אשר בטחו בו ודבר המלך שנו ומסרו גופם** אל המות **לבלתי עבוד והשתחוות לשום אלוה רק אלהיכם**.

פסוק כט

וממני יושם דת שכל עם ולשון שיאמר שגגה על אלהי האנשים האלה ינותח לנתחים ויעשה ביתו אשפה. יען כי לא יש אלוה שיוכל להציל בעולם הזה זולתו.

פסוק ל

ואז המלך הצליח להם המקדשי' את ה'.

פסוק לא
הפרשה הה'

נבוכדנצאר מלכא וגו' זהו אגרת ששלח נבוכדנצאי בכל העולם להודיע גדולת ה' ואיך השפיל גאון עוזו וזה נוסח הכתב **נבוכדנצאר המלך לכל העמים ואומות ולשונות היושבים בכל הארץ נותן שלום ומחלה פני אל שישגה ויפרה.**

פסוק לב
האותות והנפלאות אשר עשה עמי האלוה העליון נראה אלי היותו מהראוי להגידם.

פסוק לג
כי אותותיו כמה הם גדולים ונפלאותיו כמה הם חזקים. והנה **האות** הוא לעשות נס קטן אשר כחו כמופת ראיה. **ופלא** הוא עשיית נס גדול אשר כחו כמופת סבה ולכן יחס אליו החוזק. **מלכותו מלכות עולם** נצחי וקיים ולא כמלכות בשר ודם ההווה ונפסד. כי **השלטון שלו** הוא שוה עם **כל דור ודור** ואף שהדורות ישתנו הוא לא ישתנה.

פרק ד

פסוק א
אני נבוכדנצאר שלו הייתי בביתי כי שלוותי ונחתי מלעשות עוד מלחמה להיות כל העולם במנוחה משועבד אלי מה שלכן **רענן הייתי בהיכלי** כי הייתי נמשך אחר כל תענוגי האדם המשמחים הגוף ושמים אותו רענן כברוש. מה שבכל כחי נמשכתי אחרי הגופניות בחשבי כי כחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל הזה ושכחתי שם המגביהי לשבת אשר הגביה קיני. מה שעל כן-

פסוק ב
חלום ראיתי אשר הפחידני ורעיוני על משכבי ומראות ראשי יבהלוני כי זולת מה שהיה מפוחד בשנתו בעת החלום עוד היה נבהל אפילו בהקיץ.

פסוק ג
וממני נגזר שיובאו לפני כל חכמי בבל למען יודיעוני פתרון החלום

פסוק ה
ולא ידעו לפותרו **עד שבאחרונה בא דניאל אשר למעלתו שמתי את שמו בלטשצר כשם אלהי להיות רוח אלהים קדושים בו ואמרתי לפניו החלום.**

פסוק ו
אתה בלטשצר גדול מכל החרטומים. אשר אני יודע בנסיון **כי רוח אלהים קדושים בך. וכל סוד וכל סתום אינו מכוסה לך** כי לא ינצחך עם כל סתומו ועומקו. ואמנם אתה תנצחהו ותבינהו מראות חלומי אשר ראיתי ופתרונו תאמר אלי כאשר אמרת החלום והפתרון האחר. ואף ששאל ממנו החלום כאשר עשה בפעם הראשונה הנה להיות כי לא שכחו כראשון. ולהיות נאמן דניאל אליו ושלא יאמר אליו פתרון כוזב ונשחת. לא רצה להטרידו בשיאמר אליו החלום. וספרו הוא כאשר ראהו.

פסוק ז
במראות שכלי שבראש על משכבי הייתי רואה כאלו היה אילן בתוך הארץ וגובהו גדול.

פסוק ח
וגדל האילן ונתחזק ורומו הגיע עד השמים וענפיו לסוף כל הארץ.

פסוק ט
עליהו יפה ופריו הרבה באופן **שמזון מספיק לכל יש בו. תחתיו בצלו תשכון כל חית השדה. ובענפיו ישכנו עוף השמים וממנו יזון כל בשר** מהבעלי חיים כי זולת שמספיק מזונו לכל בני האדם עוד יספיק לכל החי לכל בשר.

פסוק י
ואחר כך **ראיתי במראות ראשי על משכבי והנה מלאך וקדוש יורד מן השמים.**

פסוק יא
מכריז בכח ואומר ככה כרתו האילן וקצצו ענפיו. השירו עליו. ופזרו פריו. באופן **שתנוד החיה שעומד תחתיו** וילך לה. וכן **העוף מהענפיו.**

פסוק יב
ואמנם עיקר שרשיו עזבו בארץ. ובאסור ברזל ונחשת בדשא השדה ובטל השמים ירחץ. ועם החיות חלקו בעשב הארץ.

פסוק יג
לבו ושכלו ישנו מלב האדם ולבב חיה ינתן לו עד **שיעברו עליו** בעומדו על התכונה הזאת **שבע שנים.**

פסוק יד
בגזרת מלאכים הדבר ובמאמר קדושים נשאל לעשות הפעל הלז וגם האילן הזה **למען ידעו החיים ששולט העליון במלכות האינושיי' ולאשר יחפוץ יתננו** ואף שיהיה **שפל האנשי' יקימהו** במלכות אם יחפוץ בו.

פסוק טו
זהו החלום אשר ראיתי ואתה בלשצר תאמר הפתרון יען כי כל חכמי מלכותי אינם יכולים להודיעני הפתרון ואתה יכול להיות רוח אלהים קדושים בך.

פסוק טז
אז דניאל שתק ונשתומם שעה אחת ורעיוניו הבהילוהו כחרד וירא על הדבר. מה שלכן **אמר** אליו **המלך שאל יבהל** מהחלום והפתרון **ויאמר** אשר ידע בו **כגיבור** בלי חרדה. ואז **ענה בלטשצאר אדוני החלום לשונאך ופתרונו לאויבך** ולכן חרדתי ונשתוממתי.

פסוק יז
האילן שראית שגדל ונתחזק ורומו הגיע לשמים וענפיו לכל הארץ.

פסוק יח
ועליהו יפרח ופריו רב ומזון לכל בו. תחתיו תשכון חית השדה ובענפיו ישכון עוף השמים.

פסוק יט
הוא משל **ממך המלך אשר גדלת ועצמת וגדולתך גדלה עד הגיע לשמים וממשלתך לקצות הארץ.**

פסוק כ
ואשר ראית מהמלאך וקדוש היורד מהשמים ואומר כרתו האילן והשחיתוהו וגו'–

פסוק כא
זהו הפתרון וגזרת העליון הוא אשר הגיעה על אדוני.

פסוק כב
כי לגאותך **יגרשוך מלשכון עם אנשים** ובמקום הגביהך עליהם תושפל תחתיהם. **ועם חיות השדה** אשר נתנו תחת ממשלת האנשים **תהיה משכנך ויאכילוך עשב כשורים. ומטל השמים ירחצוך** בהיותך לחורב ביום ולקרח בלילה **ושבעה זמנים יעברו עליך** בהיותך באופן הזה. **עד אשר תדע ששליט העליון במלכו' האנשים ולאשר יחפוץ יתננו.**

פסוק כג
ואשר אמרו לעזוב עיקר שרשו בארץ. המלכות לך קיים לבעבור תדע כי שליטים העליונים ויכולים לתת הממלכה ולהסירה ולהחזירה כרצונם.

פסוק כד
לכן המלך עצתי יטב לך וחטאתיך פדה בצדקה ועונותיך ברחם העניים כי בודאי **בזה תהיה רפואה לטעותך** כי תחת אשר גאה גאית והשפלת האנשים. עתה תרחם על העניים ותגביהם וזה להכנעתך אל האלוה.

פסוק כו
והנה נבוכדנצאר לקח עצת דניאל ובה ניצל מהגזר' **עד עבור יב' חדש שבלכתו בהיכל המלכו' מבבל** עבר עליו רוח גאוה בראותו את יופי ההיכל והעיר–

פסוק כז
ואמר הלא זאת היא בבל הגדולה אשר בניתיה לבית מלכות בתוקף כחי ליקר וכבוד הדרי.

פסוק כח
ובעוד שהדבר יצא מפי המלך. נפל קול מן השמים לאמר לך אמרין נבוכדנצאר המלכות הוסר ממך.

פסוק כט
ומן משכן האנשים יגרשוך ועם חית השדה יהיה מדורך ועשב כשורים יאכילוך ושבעה עתים יעברו עליך עד אשר תדע ששליט העליון במלכו' האנשים ולאשר יחפוץ יתננו ולא כאשר חשבת אתה שבנית בבל בכחך לכבוד ולתפארת למלכותך.

פסוק ל
ובשעה ההיא כלה הדבר והגיע על נבוכדנצאר וממשכן האנשים גורש ועשב כשורים אכל ומטל השמים נרחץ גופו עד ששערו גדל כשער ונוצת הנשרים וצפרניו כצפורני הצפרים. כי אבד שכלו האינושי ונהפך כעיר פרא ואהב אוכל הבהמות והדירה עמהם. תחת אשר אהב להשכין משכנו במשכן השליט העליון ולהתלבש בלבושו מהגאוה כי ה' מלך גאות ולו משפט הגאוה להיות מלכותו מלכות עולם ונצחי.

פסוק לא
ולסוף הימים אני נבוכדנצאר נשאתי עיני לשמים. ושכלי שב עלי. ולעליון ברכתי. ולחי העולמים שבחתי והדרתי אשר ממשלתו ממשלת עולם ונצחי. ומלכותו עם דור ודור ואף שהדורות יתמו וימותו הוא לבדו יתמיד בנצחיותו.

פסוק לב
וכל יושבי הארץ כאין נחשבים. וכרצונו יעשה בצבא השמים ויושבי הארץ. ואין מוחה בידו שיאמר לו מה תעשה.

פסוק לג
בעת ההיא שב שכלי עלי ולכבוד מלכותי חזרתי. וזיו ואור פני חזר עלי. ולי שרי ופקידי בקשו ועל מלכותי הייתי מתוקן וגדולה יתרה נתוספה אלי.

פסוק לד
ולכן עתה אני משבח מרומם ומהדר למלך השמים אשר כל מעשיו אמת ודרכיו דין ואשׁ הולכים בגאוי יכול להשפילם.

פרק ה

פסוק א
הפרשה הוי

בלשצר מלכא וגומר הנה בלשצר זה היה בן אויל מרודך בנו של נבוכדנצאר **ועשה משתה גדול לשריו** שהיו אלף **ונגד האלף** אלו **היה שותה יין** כל כך היה בריא אולם וחזק נוטה אל הגופניות. כי עוד היום המנהג בין האשכנזים שלוקחים מזרק יין נותנים אותו לפני חבירו שמנגד ואומרים בלשונם שישתה. ואז תכף חייב חברו ההוא למלאת מזרק אחר יין וישתו שניהם יחד כל אחד במזרק שלו והוא אות אהבה ביניהם. ובלשצר כדי להראות אהבה עם האלף שרים שלו הוצרך לשתות מזרק אחד מלא יין בחברת כל אחד מהם שהיו אלף מזרקי יין שהיה ענין גדול איך היה איפשר אצטומכתו להכיל הכמות הרב ההוא.

פסוק ב
מה **שלרוב שתיית היין** שישמח לבב אנוש נתגאה **וצוה שיביאו הכלי כסף וזהב שהוציא נבוכדנצאר אביו** כי בני בנים הרי הם כבנים ולכן קראו אביו עם היותו זקנו. **למען ישתו בהם המלך ושריו ונשיו ופלגשיו** ויהיה לו לכבוד ולתפארת מהנצחון הגדול שנצח זקנו אז בארץ ישראל.

פסוק ד
ושתו בהם **היין ושבחו על הנצחון ההוא לאלהיהם אלהי כסף וזהב עץ ואבן.** מה שבהיות הדבר רע בעיני ה׳.

פסוק ה
תכף יצאו אצבעות יד איש וכתבו נגד מנורת השולחן על סיד כותל ההיכל. וכאשר המלך ראה הכף יד כותבת-

פסוק ו
אור פניו נשתנה ומחשבותיו הבהילוהו. וקשרי מתניו הותרו וארכובותיו מרוב הרעדה **היו מכות ומקישות האחת אל חברתה.**

פסוק ז
וקרא המלך בכח להביא האשפים וגומר **ואמר להם שכל איש שיקרא הכתב ההוא ויאמר פתרונו שילבש ארגמן ורביד זהב יושם על צווארו ושליש במלכותי ישלוט.**

פסוק ח
מה שהחכמים לא יכלו לקרות הכתב ההוא ולהודיע פתרונו למלך.

פסוק ט
והמלך נבהל מאד ואור פניו נשתנה עליו. ושריו גם כן **היו נבהלים ותועים.** לראותם היות מהנמנע להבין הדבר הגדול הזה.

פסוק י
מה ש**המלכה** הזקנה אם המלך שהיתה זוכרת את דניאל ואת חכמתו בימי קדם כששמעה את **דברי המלך נכנסה לבית המשתה** כי היא לא היתה שמה מפני כבוד אלמנותה **ואמרה אל המלך שאל יבהל** על ככה

פסוק יא
כי הנה **יש איש במלכותך אשר רוח אלהים קדושים בו ובימי אביך אור דעת ושכל וחכמה כחכמת מלאך האלהים נמצא בו.** והוא **השימו רב וקצין** על כל שאר החכמים

פסוק יב
יען כי רוח אלהים יתרה ומדע והשכל ופתירת החלומות והגדת הסודות והתרת הקשרים נמצאו בו. ולכן **דניאל יקרא לפניך והוא יגיד הפתרון.**

פסוק יג
ואז דניאל הובא לפני המלך. ואמר לו **המלך אתה דניאל** וגומר

פסוק יד
אשר **שמעתי עליך היות רוח אלהים בך ואור הדעת ושכל וחכמה יתרה נמצא בך.**

פסוק טו
אודיעך כי הובאו לפני חכמי בבל למען יקרו הכתב הלז ויודיעוני פתרונו ולא יכלו להגידו.

פסוק טז
ואני שמעתי עליך שתוכל פתרונות לפתור. וקשרים להתיר. מה שלכן אם תוכל הכתב לקרות והפתרון להודיעני תלבש ארגמן וגומר.

פסוק יז
אז ענה דניאל מתנותיך לך יהיו ודורונותיך תן לאחר כי בזולתם אקרא הכתב ואודיע הפתרון. אשר בזה הורה נדיבות גדול וכדברי נדיב אברהם אבינו למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך.

פסוק יח
אתה המלך האלוה העליון מלכות וגדולה ויקר וכבוד נתן לנבוכדנצאר אביך.

פסוק יט
ומפני הגדולה אשר נתנה לו כל העמים אומות ולשונות היו חרדים ויראים מלפניו אשר היה חפץ היה הורג ואשר היה חפץ היה מכה ואשר היה חפץ היה מרים. או היה משפיל.

פסוק כ
וכאשר רם לבבו וחזקה רוחו להזיד הורד מכסא המלוכה והכבוד הסירו ממנו. וגרשוהו ממשכנו וגו' עד אשר הכיר את בוראו והכניע את לבבו.

פסוק כב
ואתה בנו בלאשצר לא השפלי לבבך עם היותך יודע כל אלה

פסוק כג
ועל אלהי השמי התגאית ושתית בכלי הקדש אתה וגדוליך ונשותיך בדרך בזיון וקצף ואחר כך לאלוהות אשר לא ישמעו ולא ידעו שבחת. ולאלוה שנשמתך בידו וכל אורחותיך אליו לא נתת הוד והדר.

פסוק כד
מה שלכן מלפניו נשלח כף יד והכתב הלז רשם.

פסוק כה
וזהו הכתב אשר רשם. מנא מנא תקל ופרסין. זאת היא קריאת הכתב.

פסוק כו
ופתרונו הוא מנא מנה וספר האלוה זמן מלכותך והשלימו.

פסוק כז
תקל תקלת ונשקלת במאזנים ונמצאת חסר.

פסוק כח
פרס פריסת ונשברה מלכותך ונתנה למדי ופרס.

פסוק כט
אז אמר בלשצאר שילבישו לדניאל ארגמן. ורביד זהב על צוארו. והכריזו עליו היותו שליט בשליש המלכות כי נכנסו דבריו באזניו והודה עליהם.

פסוק ל
ובאותה הלילה בעצמה נהרג בלשצאר כי אחד מעבדיו הכהו כדי למצוא חן בעיני מלך מדי ופרס.

פרק ו

פסוק א
ודריוש המדי קבל המלכות ההוא **בהיותו בן ששים ושנים שנים.**

פסוק ב
הפרשה הזי
שפר קדם דריוש וגומר **נראה טוב בעיני דריוש להקי' על המלכות מאה ועשרים שרים** כי חלק מלכותו לחלקים האלה והפקיד על כל חלק שר אחד.

פסוק ג
ועל כלם מנה והפקיד שלשה אדונים אשר דניאל היה אחד מהשלשה למען שהשרים האלה יתנו חשבון מכל עניני ופרטי המלכות לאדונים האלה. **והמלך לא יהיה נזוק** בטורח ידיעת כל הפרטים. והדברים הכוללים ידע על פי אלה השלשה והדבר הקשה בם ישפוט הוא ויצוה בו רצונו.

פסוק ד
אז דניאל היה מתנצח ומתגבר **על האדונים** חביריו **ועל השרים** משועבדיו. וזה לא מצד גאוה שהיה בו שהיה מכוין להשפילם רק כי **להיו' שרוח אלהי היה בו מיותר עליהם** לכן בכל מעשיו היה מצליח מהם והיה מתכבד עליהם. מה שלכן **המלך חשב להקי'** הוא לבדו **על כל המלכות** כאשר עשה פרעה ליוסף.

פסוק ה
ולכן האדונים והשרים מפני הקנאה **היו מבקשים למצוא עלילה על דניאל בהנהגת המלוכה** כדי להלשינו למלך שאינו מצליח בכל דרכיו וכמוהו כמוהם אשר לפעמים ייטיבו ולפעמי ירעו.

פסוק ו
ובהיות שלא מצאו לו עלה בהנהג' המלכו' לכן הסכימו לבקשה בדת אלוהו כדי להעבירו על דתו. בחשבם שלא ינצל מאחד משתים. אם שיעבור על דת אלוהו ולעון ההוא לא יצליחהו עוד. ואם שיעבור על דת המלך ובעונש החטא ההוא יומת.

פסוק ח
וזאת היא העצה כי נאספו האדוני והשרים לפני המלך ואמרו לו איך **נתיעצו כל סרכי המלכות לנדור נדר למלך ולחזק איסר שכל מי שישאל שאלה מן כל אלוה ואינושי עד שלשים יום רק ממך המלך יושלך לגוב אריות**. והראו לו כי היו עושים זה לטוב למלך למען כלם יראו מלפניו לפחות חדש ימים וישאר להם הרושי ההוא מהעבוד ההיא כל ימי חייהם.

פסוק ט
ועתה המלך קיים האיסר ותרשום בכתב שלא ישתנה הדת הלז. ויהיה כחו **כדת פרס ומדי אשר לא תעבור**.

פסוק י
ומפני זה המלך דריוש רשם הכתב והאסר.

פסוק יא
ודניאל אף כי ידע שנרשם הכתב מפני זה לא נמנע מלהתפלל לאלהיו **ובא לביתו מקום אשר בחדרו חלונות פתוחות היו לו שם נגד ירושלם. ופעמים שלש היה כורע על ברכיו ומתפלל ומודה לפני אלוהו כאשר היה עושה מקדם**.

פסוק יב
ואז האנשים האלה נאספו ומצאו דניאל מתפלל ומתחנן לפני אלוהיו.

פסוק יג
ואז נקרבו ואמרו לפני המלך על אסר המלך. הלא אסר כתבת שכל איש שישאל מן כל אלוה או אינושי דבר רק ממך עד שלשים יום שיושלך לגוב אריות. ענה המלך אמת הדבר וכדת פרס ומדי אשר לא יעבור.

פסוק יד
אז ענו ואמרו לו כי דניאל אף שהוא **מן בני הגולה** מיהודה מה שלכן היה ראוי להיות נכנע **לא עשה חשיבות ממך המלך ולא מהכתב אשר רשמת ושלש פעמים ביום מבקש בקשתו** הידועה מאלוהיו.

פסוק טו
אז המלך כששמע הדבר וירע מאד בעיניו בעבור דניאל שהיה אוהב אותו. **ועליו שם לב להצילו י ועד בא השמש היה משתדל להצילו.**

פסוק טז
ואז האנשים האלה נקבצו על המלך ואמרו אליו דע כי יש דת לפרס ומדי שכל אסר וקיום שיקיים המלך אין להשיב.

פסוק יז
מה שהוצרך המלך להרשות שישליכו לדניאל בגוב אריות ואמר אליו אלהיך אשר אתה עובד אליו תמיד ואף בזמן כזה שמת נפשך בכפך כדי לעובדו **הוא יצילך.**

פסוק יח
והובאה אבן אחת והושמה על פי הבאר ויחתמהו המלך בטבעתו ובטבע' כל גדוליו אשר לא ישתנה רצון בדניאל כי חששו פן המלך או אחד משריו ישתנה מהרצון ההוא ויוציאהו משם אם אולי לא ימות כל כך במהרה.

פסוק יט
אז הלך המלך להיכל ולן בתענית. וכלי זמר כמשפט המלכים **לא הביא לפניו ושנתו נדדה עליו.**
ויהיה **דחון** מלשון חדוה כי הניגון משמח הנפש.

פסוק כ
ואז המלך השכים בהאיר השחר והלך במהירות לגוב אריות.

פסוק כא
ובהתקרבו לבור קרא בצעקה לדניאל בקול מר. באומרו דניאל עבד האלהים חיים. אלהיך אשר אתה עובד אליו תמיד היה יכול להצילך מהאריות.

פסוק כג
אז דניאל ספר למלך ואמר **אלהי שלח מלאכו וסגר פי האריות ולא הזיקוני יען כי לפניו נמצא זכות אלי. ואף לפניך המלך רעה לא עשיתי.**

פסוק כד
אז המלך שמח מאד ולדניאל אמר להעלות מן גוב האריות והועלה מן הבור ושום נזק לא נמצא בו כי האמין באלוהו.

פסוק כה
וצוה המלך שיובאו שם האנשים ההם שהלשינו לדניאל והושלכו לבור הם ובניהם ונשיהם ולא הגיעו לתחתית הבור ששלטו בהם האריות וכל עצמותיהם שברו כי היו רעבי' גם צמאים.

פסוק כו
ואז דריוש כתב לכל העמים והאומות והלשונות וגומר

פסוק כז
מלפני נתנה דת שבכל ממשלת מלכותי יהיו חרדים ויראים מלפני אלהי דניאל אשר הוא אלהים חיים וקיים לעולם ומלכותו לא תשחת וממשלתו עד סוף העולם

פסוק כח
והוא פודה ומציל ועושה אותות ונפלאות בשמים ובארץ אשר הציל לדניאל מגוב אריות.

פסוק כט
ודניאל מפני זה הצליח יותר מקודם במלכו' דריוש. ואחר כך **במלכות כורש הפרסי** אשר היה חתן דריוש וירש המלוכה אחריו.

פרק ז

פסוק א
הפרשה הח'

בשנת חדא לבלאשצר וגו' דניאל חלום ראה. ומראות שכלו היו על משכבו. היינו כי החלום היה בלילה בהיותו ישן על מטתו ולא ביום בהקיץ כאשר יקרה לפעמי' לנביאים מה. **ואז כתב החלום** לאות לדור אחרון שיאמינו בו בראותם שדברי החלום מתקיימים מעת לעת וכאשר יתקיים ראש החלום ככה יתקיים סופו.

פסוק ב
רואה הייתי בחזיוני בעוד לילה לאפוקי שלא היה יום כאשר אמר לעיל. **והנה ארבע רוחות השמים** מוציאים ועוקרים **הים הגדול** ממקומו.

פסוק ג

מה שבכח הד' **רוחות** אלו היו **עולות מן הים**. היות **גדולות** והוא רמז להי' מלכיות הנזכרות במה שקדם. והנה אמר היות סבת הוית אלו הד' מלכיות דבר ארציי מהרוח ולא אלהיי. להיות כי האומות להיותם חלק האלילים אשר הם עובדים ולא חלק ה' לא יושגחו ממנו יתברך וסבת רעתם גם טובתם היא לפי טבע אשר זה ישפיל וזה ירים בהויה והפסד. או לפי אשר יגזרו כוכבי השמים וכסיליהם. וזהו אומרו רוחו' השמים שר"ל רצון השמים כמו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת.

פסוק ד

הראשונה כאריה והוא נבוכדנצאר אשר גבר בעולם כאריה. ובקלות תנועתו במלחמה ובנצחון היה דומה כאלו **היו לו כנפי נשר** שהוא העוף המעופף על כל הזולת. וראיתי כי **נמרטו הכנפים ההם והוקמה על הארץ על רגלים כרגלי איש**. והוא משל כי בסוף המלכות נחלש ובמקום קלות התנועה ככנפי נשר בא כבדותה ככבדות הליכת רגלי אנוש בערך לעופפות הנשר. **ולב אדם נתן לה** במקום היות לה לב אריה. והוא משל לבלשצר אשר נחלש לבו והיה לאבן מפחד מדי ופרס אחרי שהפס יד כתב בכותל.

פסוק ה

והנה חיה אחרת שנית דומה לדוב ולצד אחד הוקמה. ושלש צלעות בפיה בין שיניה. והוא משל למלכות מדי ופרס. ונדמה לדוב שאינו לוחם כל כך כאריה להיות כי דריוש המדיי לא הוצרך לכנפי נשר ולא לכח האריה. רק לכח דוב לנצח הכשדים ובנצחו אותם נצח כל העולם שהיו תחתיהם מתחלה וזהו אומרו לצד אחד לבד והוא צד הכשדים הוקם לכובשו. ואומרו כי ג' צלעות בפיה **וכן אומרים לה קומי אכלי בשר רב** הוא רמז שדריוש המדיי יתן המלכות אחריו לכורש הפרסי חתנו ואחריו ארתחשסתא והוא אחשורוש מאסתר ואחריו דריוש. שהם ג' מלכים גבורים אשר אכלו בשר הרבה מאויביהם ובכל אשר יפנו ירשיעו. ולא מנה ארתחשסתא הרביעי להיות כי אלכסנדר אכל את בשרו ונצחו במלחמה.

פסוק ו

אחר כך ראיתי והנה חיה אחרת כנמר ולה כנפים ארבעה מעוף על גבה וד' ראשים לחיה וממשלה נתנה לה. והוא רמז לאלכסנדר המוקדוני שהיה משונה בצורתו להיותו נולד מכח השדים והכשופים ולכן המשילו לנמר המשונה בחברבורותיו. ואמר שהיה לו ד' כנפים לרוב קלותו לרשת ארבע רוחות השמים בכחו. וד' ראשי' לחיה רמז לחלקו

מלכותו באחריתו לארבעה מלכים. והממשלה הגדולה נתנה לו לבדו כי אחרי שנתחלק המלכות לא היה דומה לו בשלטון.

פסוק ז

ואחר כך ראיתי במראות הלילה יראה והנה חיה רביעית אשר הנה בחיה הד' הזאת חזר לומר ראותו החלום במראות הלילה כאשר אמר בג' הראשונות להיותה עיקריית וגדולה מכלם **ואימה ותוקף יתר ושינים מברזל גדולים יש לה והיא אוכלת בשר הרבה ומדקה** ומשברת. **ואשר ישאר רומסת ברגליה והיא משונה מכל החיות הקודמות. ויש לה עשר קרנים.**

פסוק ח

ובהיותי מסתכל היטב בקרנים ראיתי כי קרן אחר קטן היה עולה מביניהם. ומפניו נעקרו ג' מן הקרנים הראשונים. והנה היו עינים לקרן הזה כעיני אדם ופה מדבר' גדולות.

פסוק ט

והנה ראיתי שהכסאות הושלכו והישיש לבדו **ישב** על כסאו שלא הושלך. אשר **לבוש** הישיש **כשלג לבן ושער ראשו כצמר נקי כסאו שביבי אש אופניו אש בוער.**

פסוק י

ונהר של אש נמשך ויוצא מלפניו. ואלף אלפים ישרתוהו ורבוא רבאות יעמדו לפניו. הוא **יושב לעשות דין בספרים פתוחים.** הנה ראה דניאל כי כסאות שרי מעלה יושלכו ארצה. ולא יתקיי' במעלה וכבוד רק ה' מלך ישראל שהוא ישב קיים ונצחי על כסאו ויהיה אחרון.

והנה רמז באומרו עתיק יומין לקדמותו יתברך והיותו מחויב המציאות וראשון. וכאומרו אני ראשון ואני אחרון. ואמר לבושיה כתלג חיור ושער רשיה כעמר נקא. לרמוז כי ה' האציל ממנו האור כמו שהשערו' הם אידים יוצאים מהאדם. והמלכו' הוא דמות הגוף ולא השער ולא המלבוש מעצמות הגוף. וככה האור נאצלת ממנו יתברך. והיא מתיחסת אליו כי בה שולח ה' כחותיו לקיים העולם ולהעמידו. עוד אמר כרסיה שביבין וגו' שר"ל כי כסאו אשר יושב בו והאופנים אשר הם תחת כסאו אשר ברצותו ללכת ממקום למקום ילך על האופנים ההם כדמות המרכבה מהמלכים הכל הוא אש והוא רמז כי כשנעתקים הכחות האלהיות ממנו יתברך להשתלח בעולמות הם על ידי ניצוצות של אש והם הכסא אליו יתברך כלומר לנושא לכחותיו לא שה' יושב על כסא חלילה.

עוד אמר נהר דינור וגו' והוא עולם המלאכים שהם נושאי הכסא ומשמשים את ה'. והרמז כי ברצותו לשלוח כחותיו בעולמות אשר הכחות ההם באור אלהיי. הנה נושאים המלאכים האור אלהיי ההוא ועושים רצונו יתברך עם אותו האור והכונה כי הם השלוחים וכאומרו בהם גבורי כח עושי דברו. וכן ראה אותם ישעיהו באופן הלז וכאומרו וארא את ה' יושב על כסא רם ונשא וגומר שרפים עומדים ממעל לו והנה אמר שעצמות המשמשים הנז' הוא של אש כאומרו פה נהר דינור וגו' והוא קראם שם שרפים כלו' גחלת אש. והכונה כי הם מעצמות אותו האור אלהיי שהוא ממין כסא הכבוד ומפני כי הם נושאי הכסא שהוא נור דליק צריך שיהיו מתיחסים אליו ויהיו של אש כלומר אור צח אבל אין ספק כי אותו האור מהכסא הוא אור יותר מופלג מפני שהוא אצלו יתברך ונאצל ממנו ראשונה. ואחר כך נבראו המלאכים והיו שרפים ונהר דינור כלומר אור נמשך מהאור הראשון וזהו אומרו נהר דינור נגד ונפיק מן קדמוהי מפני שהמלאכים הם חוץ ממנו יתברך ולא אצלו כמו כסא הכבוד. ופירש כי הם לאלפים ורבבות בהפך דעת הפילוסוף אשר כללם בעשרה עלות ועלולי' ובסדר המרכבה הזאת ה' משגיח עולמו ויושב לדין עם הספרים פתוחים.

פסוק יא

חזי הוית וגו' **הייתי רואה אז מקול הדברים הגדולי' אשר הקרן היה מדבר כי החיה נהרגה ונאבד גופה ונתן לשריפת אש** והוא רמז לאבדון המלכות הד' אחרי עבור זמן הרבה.

פסוק יב

ושאר החיות הסירו ממשלתם ואורך בחיים נתן להם עד זמן ועת והוא רמז לעת וזמן מוגבל וקצר אשר מלכו הג' מלכיות הקודמות ואחר כך הסירו ממשלתם.

פסוק יג

ועוד ראיתי במראות הלילה. להיות המלכות החמישי דבר גדול וקיים אמ' בו **במראות הלילה** כאשר אמרו במלכות הד' כי לחשיבותו לא כללו במראה מהשלשה חיות הקודמות. **והנה עם ענני השמים היה בו כבן אדם ועד הישיש הגיע ולפניו הקריבוהו.**

פסוק יד

ואליו ינתן הממשלה והכבוד והמלכות. וכל העמים ואומות ולשונות אליו יעבדו וממשלתו ממשלת עולם אשר לא תסור כראשונים **ומלכותו לא תוזק.** והוא משיח צדקנו אשר יגיע לפני ה'. ואליהו הנביא יקרבהו לפניו ואליו ינתן הממשלה לעד ולעולם.

פסוק טו
נכרתה רוחי תוך נרתיקה והוא הגוף **ממני דניאל. ומראו' ראשי הבהילוני.**

פסוק טז
וקרבתי אצל אחד מן העומדים והאמת שאלתי ממנו על כל זה שיאמר אלי ופתרון הדברים יודיעני.

פסוק יז
אלה החיות הגדולו' שהם ארבע ירמוז לד' **מלכים שיקומו מן הארץ** וסבת הקמתם תהיה סבת ארציית ולא אלהית כי לא יושגחו ממנו יתברך.

פסוק יח
אך תקומת המלכות החמישי תהיה מאת ה' מן השמים כי **יקבלו המלכות הקדושי עליון וינחלוהו עד עמוד העולם הזה ולעולמי עולמים** מהעולם הבא.

פסוק יט
ואז רציתי לעמוד על החיה הרביעית אשר היתה משונה מכלם. היתה לה כל המקרים שקדם.

פסוק כא
וזולתם עוד ראיתי בה שמראה הקרן הקטן יותר גדול מחברותיה. **ושהקרן הלז עושה מלחמה עם קדושים ויכולה בהם.**

פסוק כב
עד שבא הישיש ונתן הדין מהטענה ההיא אשר טוענים עם הקרן **לקדושי עליון כי הגיע העת והמלכות ירשו קדושים.**

פסוק כג
וכן אמר אלי **החיה הרביעית מלכות רבעי' תהיה בארץ משונה מכל המלכות ויאכל כל הארץ ותדשן ותדוק אותה.**

פסוק כד
והקרנים עשר. מאותו המלכות יקומו עשרה מלכים. ואחר יקום אחריהם והוא משונה מהראשונים ושלשה מלכים ישפיל.

פסוק כה
וזה האחרון **ידבר דברים כנגד אל עליון ולקדושי עליונים יבלא** וישחית **ויחשוב לשנות מועדים ודת וינתנו בידו עד מועד מועדים וחצי.**

פסוק כו
ולמשפט ישב הישיש העליון **וממשלתו** מהקרן ההוא **יסורו להשמידו ולאבדו עד כלה**.

פסוק כז
והמלכות והממשלה וגדולת המלכיות אשר תחת השמים תנתן לעם קדושי עליון אשר מלכותו מלכות עולם וכל הממשלות יעברוהו וישמעו לקולו. הנה המלכות הרביעית הזה הוא מפורסם שהוא מלכות ההווה אשר מלך בכיפה ואחר כך נחלק לפני לאומים מתחלפים בדת. ומי הם אלה העשרה מלכים הוא נמנע לבו הידיעה להיות כי לא הגיע עדין הקץ למען נוכל לעשות החלוקה בזמן ולדעת מתי מלכו העשרה מלכים אלו המה אלה. והקרן אשר יקום באחרונה וישפיל שלשה מלכים. אולי כי יהיה אומת גוג ומגוג אשר קבלנו שעתידה ללחום עם ישראל והי' ישפילנה וירשו אז בני ישראל מלכות העולם. ואומרו ויתיהבון בידיה עד עדן עדנין ופלג עידן חוזר לחיה ולא לקרן כי אחר אשר פתר ענין החיה וקרניה אמר שקדושי עליון והם ישי' ינתנו ביד החיה הזאת מהמלכות ההווה עד זמן מעידנין מיעוט רבים שנים והנם ב' אלפים משנים כי אלף שנים הם עת א' ויום א' לפני ה' וכאומרו כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. ואחז"ל כי ביום אכלך ממנו מות תמות שהוא יומו של הקב"ה. ולכן לא השלים יומו אדם הראשון כי חסרו מיומו ע' שנה. ופלג עידן רצוני לומר וחלק מה מהעת הבא אחרי תום הב' עתות הקודמות. שהוא מעת הנבואה הזאת עד אלפים שנה וקצת זמן מהאלף הבא וכמו שלש מאות שנה. וזהו אשר ראה אח"כ באומרו עד ערב בקר אלפים ושלש מאות שר"ל הסכום הלז משנים.

פסוק כח
עד כה היה סוף דברי המלאך **ואני דניאל הרבה רעיוני ומחשבותי הבהילוני וזיו פני נשתנה** להיות כי **הדבר שמרתי בלבי** תמיד כדי להבינו ולא יכולתי. כי הנה לא הוא ולא הבאים אחריו ידעו הקץ וגם אשר יבואו אחרינו ויהי מה לכספנו הדבר כסוס עגור נצפצף בו.

פרק ח

פסוק א
הפרשה הט'

בשנת שלש למלכות בלשצר וגומר ספר כי נראה אליו חזון אחרי הנראה אליו בתחלה. אשר בזה הודיענו זמן התראות החזון ההוא אליו בעצמו ולא על יחי שליח.

פסוק ב

ועוד ספר המקום שנראה אליו בו החזון ההוא וזהו אומרו **ואראה בחזון** ובראותי אותו הייתי **בשושן הבירה אשר בעילם המדינה**. כי עילם היה שם הממלכה ושושן היה העיר הראשונה וראש המלכות ההוא. עוד סיפר מהות החזון. וזהו אומרו **ואראה בחזון** כאלו **הייתי על אובל אולי**. כי הנה הדבר האמיתי יחול עליו שם אבל וכאומרו אבל אשמים אנחנו שר"ל בודאי אשמים אנחנו. והדבר של ספק יחול עליו שם אולי כי אולי הוא ככה או הפכו. והשלם הזה דניאל שהיה רואה בית המקדש חרב היה משוטט מחשבתו בזה אם יהיה דבר אובל ואמיתי שישיב ה' את שיבות ציון. או אם יהיה דבר מסופק ואולי שלא ישיבם לרוב חטאם. ובהיות כי ההשפעה תושפע על האדם לפי הכנתו לכן תכף נתגלה אליו סוד כל העתיד מבנין הבית השנית ובנין הבית העתיד אשר תהיה בנין אובל וקיים ואמיתי עומד לעד. וזהו אומרו ואראה בחזון לבי אשר הייתי משוטט מחשבתי על אובל אולי שהם שני הפכים.

פסוק ג

ואשא עיני וגומר סיפר איכות החזון. **ואשא עיני** עיני הבחינה **ואראה והנה איל אחד** שהוא רמז למלכות פרס ומדי שהוא המלכות השני שבנו המקדש שני וזהו אומרו **עומד לפני האובל** כי עמידתו והוייתו מהאיל הלז אשר בנה הבית תהיה לפני ובטרם בוא הזמן העתיד אשר יבנה בו בנין הבית הקיים והאובל העומד לעד. אי בנין האיל לא יהיה אובל רק אולי ומסופק כאשר ראינו שנחרב אחרי ת"כ שנה לבניינו.

ולו קרנים אשר מיעוט רבים שנים והוא רמז שהמלכות הזה השני הוא משני אומות היינו פרס ומדי.

ואומרו **גבוהות** רמז שיגבהו וימלכו על הכל. ואומרו שא' גבוה מן השנית והיא העולה באחרונה רמז כי בראשונה אף כי פרס ומדי היו לעם אחד הנה המולך היה דריוש המדאי. ואחרי מותו מלך כורש הפרסיי ושני מלכים פרסיים אחריו ולכן נתיחס הגבהות למלכו' פרס אשר יורמז בשם קרן יותר מקרן ומלכות מדי.

פסוק ד

מה שהאיל הלז שהוא מלכות פרס ומדי היה **מנגח** בכל פינות האדמה **וכל חיות** שהוא רמז לשאר המלכיות **לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונ**[ו] בכל העולם **והגדיל**.

פסוק ה

ואני הייתי מבין וגו' ובהיותי מבין ומבחין היטב בעניני האיל והמלכות הזה השני **ואראה**. כי וארא של מעלה מושך עצמו ואחר עמו.

והנה צפיר העזים בא מן המערב הוא רמז למלכות יון השלישי ולהיותו נולד אלסנדרו המלך הראשון מהמלכות ההוא מכחות השדים והכשופים שעשה נקטניבור מלך מצריי אביו אשר על ידם נהפך לנחש ושכב עם כאביה ראש המלכה אשת פיליפוס המוקדני. לכן יחסו לעזים ולשעירים אשר הם חלק סמאל. מה שיחס מלכות פרס הבונה בית המקדש לאיל זכר אילו של יצחק אשר נקרב במקום ההוא. וקראו צפיר להיותו צעיר לימים כשגבר בעולם.

בא מן המערב שמוקדוניא ארצו היא מערבית לפירסיאה ארץ האיל הפרסיי.

על פני כל הארץ כי יבא לכבוש כל העולם.

ואין נוגע בארץ כי כל המלכים נתנו לו הממשלה ואין אחד בהם שיגע בארץ כדי למלוך עליה לפחדם ממנו להיות לו בין עיניו **קרן חזות**. ר"ל שהיה תכף בחכמתו צופה ומביט לכל ומשפיל בקרנו ומלכותו החזק לאשר ירים ידו ורגלו.

פסוק ו

ויבוא עד האיל בעל הקרנים וגומר רמז לביאת אלסכנדר בלט לבית דריוש כמתנכר לדעת את מוצאו ואת מובאו.

וירץ אליו בחמת כוחו רמז כשחזר לבוא אליו בעם כבד למלחמה.

פסוק ז

וראיתי כי תכף בהגיעו אל האיל ובטרם עשות מלחמה חזקה נחלש האיל ונעשה מר ודך ושפל בערך הצפיר כי לא עשה מלחמה חזקה עמו כדי להשמר ממנו מפני חולשתו מה שלכן תכף הכה הצפיר היוני את האיל הפרסי **וישבר את שתי קרניו** והוא רמז להשפילו את ב' אומות מדי ופרס שהקרן והמלכות היה שלהם יחד. ואף כי לפעמים כשהממלכה אחת ישבר במלחמה הראשונה עוד ישוב להתחזק ולעמוד כנגד מנגדה וישוב לאיתנה הראשון. ספר כי מלכות פרס לא כן עשה כי אחרי שהאיל קבל ההכאה הראשונה **לא היה** בו עוד **כח לעמוד** לפני הצפיר וזה יען כי הכהו מכה רבה והפילו ארצה ואח"כ רמסו. כי **לא היה מציל לאיל מידו** לא משאר המלכים ולא מעמיו כדי שישוב ללחום עוד.

פסוק ח
וצפיר העזים אלסכנדר **הגדיל עד מאד** וכבש את כל העולם. **וכעצמו נשברה הקרן וגו'** ספר כי אחרי הגיע אלסכנדרוס מוקדון אל התכלית אחרון מהעוצם והגדולה נשברה הקרן והמלכו' הגדולה שלו כי מת חוץ לארצו מסם המות שהשקוהו.
ותעלינה חזות ארבע תחתיה לארבע רוחות השמי' שהם הד' מלכי' שחילק להם המלוכה בחייו. היינו רומנוס ברומה. אלסכנדרוס באלסכנדריאה. אורודוס בעכו. ואנטיוכוס באנטיוכיא.

פסוק ט
ומן האחת מהן ר"ל מן הקרן האחת היותר צעירה שבהן והוא מלכות אנטוכיא **יצא** מלך א' שלא נסתפק בחלקו **ותגדל אל הנגב** והוא מצרים שכבש אנטיוכס. **ואל המזרח** והוא פרס. **ואל הצבי** והוא ארץ ישראל אשר צבי ויופי היא לכל הארצות.

פסוק י
ותגדל מאד **עד צבא השמים** שהם המין ישראלי שהוא חלק שמים כי חלק ה' עמו. **ותפל ארצה מן הצבא** והוא רמז לעם רב מישראל שהרג אנטיוכוס **ומן הככבי'** והוא רמז להורגו שריהם וכהניהם וזקניהם. **וירמסם** והוא רמז לשעבוד אשר שעבדם בפרך.

פסוק יא
ועד שר הצבא הגדיל הוא רמז כי נתגאה על ה' שהוא אלהי ישראל ושרו. **והתמיד** ממנו יתברך שהיו מקריבים ישראל בבקר ובערב הרימו ומנעו.
והושלך מכון מקדשו כי החרים בית המקדש פעמי' הרבה.

פסוק יב
וצבא תנתן על התמיד וגו' הוא רמז לרשעי ישראל המשומדים אשר הם מהצבא הנז' והיו יועצים לתת הפשע על התמיד ולשחוט החזיר ולהקריבו על המזבח. **ולהשליך אמת ארצה** והוא הספר תורה שבהיכל הנקראת תורת אמת להשליכו ארצה ולהעמיד תחתיו צלם בהיכל. והצבא מהמשומדים ההם בעצתם **עשתה** כל הפעולות הרעות האלה **והצליחה**.

פסוק יג
ואשמעה אחד קדוש מדבר וגו' ספר כי דניאל תמה תמיה גדולה על הרעה הזאת והיה כוסף לדעת קיצה ובין כך שמע **שאחד קדוש** מהמלאכים הקדושים היה **מדבר** ומשפיע בינה למבינים עצמם אליה. ואז אמר אחד קדוש והוא הנפש האלהית מדניאל ל**פלמוני**

המלאך הנעלה **המדבר** הנזכר המשפיע הבינה **עד מתי** יתמידו פרטי **החזון** הלז להיות **התמיד שומם** בהיות הפשע גובר. ותנתן הקדש והוא בית המקדש וצבא ישראל למרמס.

פסוק יד

ואז ענני פלמוני המדבר ומשפיע. **עד ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש**. אמר ן' יחייא הנה הפקידה אשר פקד ה' את עמו בימי כורש לתת להם לחם והתורה והמקדש היתה פקידה חלושה וכפי הכנתם כי הגדולים שבישראל לא רצו לעלות מן הגלות ולא עלו עם עזרא רק הריקים שבם וכאומרם ז"ל לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסלת נקיה. ולהיות כי מרשעי' יצא רשע חטאו בבית שני ויענם ה' פעם אחר פעם ולא שבו אליו ולכן בסוף נחרב ביתו ונשרף היכלו ונגלו ישראל בין האומות. ושאלת דניאל פה למלאך המדבר על ידיעת קץ הגלות וחרבן הבית לא היה על הצרה הפרטית מאנטיוכוס כי ממנה נצלו על ידי החשמונים אחרי ימים מעטי' שלא יפול על זמן כזה האמירה ואתה סתום החזון כי לימים רבים. רק על ידיעת הקץ האחרון כי שם יתמו ואז ימותו כל צרות ישראל ולא ישובו עוד לחטוא ולקבל עונש והוא בזמן ביאת המשיח. ואז ענהו המלאך כי יתמיד מעת החזון ההוא עד הערב והלילה מהבקר והיום מאלפים ושלש מאות שנה שאז נצדק קדש לעד ולעולם. והנה משנברא העולם עד שקם כורש הפרסי שלשת אלפים ושצ"א שנים שאז בימים ההם ומעט קודם בימי בלשצאר ודריוש ראה דניאל החזיונות האלה. באופן כי בסוף החמשת אלפים ושבע מאות שנה לבריאת העולם בקירוב אם מעט קודם או מעט אחר כך יבוא קיצנו בעזרת ה' למען יוכלו לשבת בני ישראל בטח על אדמתם כשלש מאות שנה מהאלף הששי למען יתראה לעין כל היות האמת אתם ויהנו בגוף ונפש מן העולם הזה תחת אשר נענשו בעול גלות האומות בגוף ונפש. ויהיו המאות שלשה להיות כי בסך ההוא יפול החזקה ויאומת הדבר היותו בלתי מקריי בהתמידו הסך ההוא. ואחר כך באלף השביעי יהפך העולם לתהו כאשר בתחלה כי שית שנין הוי עלמא וחד חרוב והוא שנת השמיטה מהאלפים. ואין להאשים העליון על אורך הגלות בעולם הזה ועל קוצר טוב הגאולה אחר תחיית המתים. יען כי העולם הלז ההווה ונפסד הוא מן העובדי אלילים הנפסדי' והעולם הנצחי הוא מישראל אשר להם הנפשות אלהיות הנצחיות. ואם ישראל נענשו בעול הגלות אפילו הריקים שבהם יהנו בטוב הגן עדן הגופני והעולם הבא הרוחני. ואותו הטוב המעט מהעולם הזה אשר ינתן להם בסוף האלף השישי הוא לאות ומופת שהם בני עליה. ויראו כל העולם ויושבי תבל סכלותם מקדם ומעלת ישראל וישערו מטובם הגופני הטוב הרוחני אשר ירשו בני הגלות אחר המות ולנצח נצחים וכן לתת שכרו גם כן לגוף החמרי אשר קבל עונש בגלות.

פסוק טו
ויהי בראותי וגו' ספר כי אחרי ראותו את החזון ביקש להבינו וראיתי שהיה **עומד לנגדי כמראה גבר**. ר"ל שהיה משגיח עלי אחד שהיה מראהו כמראה גבר והוא הקדוש ברוך הוא יתברך.

פסוק טז
ושמעתי שקול זה שהיה כמראה גבר אשר היה רואה אותי היותי **בין אולי** ובין הספקות כדי להבין החזון. שקרא לגבריאל ואמר אליו **הבן להלז את המראה**.

פסוק יז
ותכף **בא אצל עומדי** והוא רמז שהתחיל להשפיע בינה עליו אשר מצד חולשת שכלו **נבעת ונפל על פניו** כאשר יקרה להרבה מהנביאים. והוא קראני לאמר **הבן בן אדם** כי **החזון** הלז הוא יקר הערך מאד להיותו ידיעת **עת הקץ**.

פסוק יח
ואפילו שהיה עוזרני בדבורו עם כל זה הייתי **נרדם** נופל **על פני ארצה** עד שעזרני במישוש **ויגע בי ויעמידני על עומדי**.

פסוק יט
ואמר אלי **הנני מודיעך את אשר יהיה באחרית הזעם** מהגלות האחרון **כי למועד** מהגלות ההוא אשר נועד לישראל על חטאתיו יש קץ כי לא יתמיד לנצח הרעה והזעם על ישראל. וביאר לו משל האיל אשר ראה בחזון ומשל הצפיר השעיר.

פסוק כב
והנשברת וגומ' ר"ל כי אחרי השבר קרן הצפיר יעמדו **הד' מלכיות** אשר נחלק להם מלכות אלסכנדר. אבל לא יהיה להם הכח מאלסכנדר כי לא יהיו במדרגתו **וכחו**.

פסוק כג
ובאחרית מלכותם כשירצה ה' **להתם** ולכלות **הפושעים** מישראל לעונש חטאתם **יעמוד** אנטיוכוס שהוא **מלך עז פנים ומבין חידות** שנראה כי היה חכם גדול בחכמת הכישוף והאיצטגנינות ואף חכמתו עמדה לו להמליכו על כל הזולת ולולי רחמי ה' שהשפילו אין כל אומה ולשון יכול עליו.

פסוק כד
ועצם כחו אבל לא יהיה במדרגת הכח מאלסכנדר כי לא אנטיוכוס שגבר באחיו ולא הד' מלכים יחד שמלכו אחריו הגיעו לכח אלסכנדר. **ונפלאות ישחית** והם הענינים החשובים שבמקדש אשר היו אצלם לנפלאות ועם כל חוטאו בזה **הצליח ועשה** יותר

רעה כי **השחית עצומים** והם ישראל גוי גדול ועצום. **ועם קדושים** והם בני אהרן הקדושים כהני ה'.

פסוק כה

ועל שכלו וגו' ר"ל כי לפי שכלו ולפי אשר יחשוב הוא **מצליח** להיות **מרמה בידו** היינו להיותו ערום מה שעל כן יתגאה מאד **ובלבבו יגדיל**. **ובשלוה ישחית רבים** כי להיות בני אדם חשובים לפניו כחגבים. בהיותם בשלוה עמו על לא חמס בידם ישחיתם. וגאותו יעוררהו לעמוד גם כן **על שר השרים** והוא ה' מלך המלכים יתברך כי יבטל התמיד ומילה ושבת. מה שעל כן **באפס יד ישבר** כי ה' ימיתנו באפס ובאין יד בן אדם וכאשר קרה כי נחלה בהשגחה מחולי רע. ולצעקת פיל אחד נהפך רכבו ונפל בארץ ונשברו עצמותיו.

פסוק כו

ומראה הערב וגו' אחרי שביאר לו כל פרטי החזון הנה כסה ממנו ביאור היזק באומרו **ומראה הערב והבקר אשר נאמר אמת הוא**. ר"ל הוא דבר שנמסר להי' אלהים אמת. ואין זולתו אשר ידעה ולכן **סתום החזון** בידיעת זה ואל תבקשהו כי הוא דבר שיהיה **לימים רבים** ואין לגלותו. אבל הדברים אשר יהיו לימים מעטים מהמלכיות כבר ביארתים אליך. מה שלכן אגזור אומר אני המדבר כי דניאל אף כי נתגלה אליו הקץ במשל הנה לא ידע מעולם אמיתות הנמשל ממנו וכל אשר אמרו בו המפרשים הקודמי' ואשר אמרתי אני ויאמרו הבאים אחרי. הוא כצפצוף הסוס עגור כי כן נצפצף. ואין לנו בו ידיעה אמיתית. ואף שגדול דור אחד במקרה יבין הנמשל מהקץ הנה הבורא יתי' מונע ממנו הכתיבה על ספר וכאשר קרה ליעקב אבינו באומרו האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אליכם באחרית הימים. ואחז"ל ביקש יעקב לגלות הקץ לבניו ונתכסה ממנו והתחיל ליסרם ולברכם כאומרו ראובן בכורי אתה וגו'.

פסוק כז

ואני דניאל וגו' סיפר כי **נהיה ונחלה ימים** לרוב שבירת חומרו על ההתגברו' שהתגבר שכלו בעת החזון ההוא ועם כל זה **קמתי לעשות מלאכת המלך** בהיותי תמיד **משתומם על המראה** שהוא אותו החלק מהחזון מידיעת הקץ אשר לא פירשה המלאך **ואין מבין** כי גם נתנה לגדולי ישראל לפרשה ולא יכולו.

פרק ט

פסוק א
הפרשה ה"י

בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש וגומר הנה דריוש זה אינו דריוש בן אחשורוש אשר לקח אסתר. כי אותו מלך על כל הגוי' כאשר ירש הממלכה כלה מאביו אחשורוש הנקרא ארתחשסתא המולך מהודו ועד כוש. אשר הוא ירשה מכורש מלך פרס. והוא כורש ירשה מדריוש זה שהיה חמיו ומלך מסכן ולזקנותו **הומלך על מלכות כשדים** אשר הוא מלכו' נבוכדנצאר המולך על כל הארץ.

פסוק ב
בשנת אחת וגו' ביאר כי הזמן מהשנה אחת מדריוש אשר בו קרה אליו הנמשך אינו השנה הראשוני למולכו במלכות הקטן שירש מאביו. אבל השנה האחת למלכו כאשר הומלך על מלכות כשדים שהוא מלכות כל העולם. ולכן כתב בשנת אחת פעמים. **אני דניאל** בקשתי להבין דבר מתוך דבר בידיעת **מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה** שנדר **למלאת** מעם **חורבות ירושלם** אחרי עבור **ע' שנה**. וראוי לדעת זמן הע' שנה אם מתחיל ממלכו' כשדי'. או מעת הגלות.

פסוק ג
ואתנה את פני אל ה' האלהי'. שהוא אדון שלי ביחוד אף כי אלהותו מתפשט בכל הארץ. **לבקש** ממנו הידיעה הזאת ב**תפלה ותחנונים בצום ושק ואפר** למען דעת אם האיחור הוא מפני שעדין לא הגיע העת. או האף כי הגיע העת שמא גרם החטא. וירפא הדבר בתפלו' בתשובה ומעשים טובים.

פסוק ד
ואתפללה לה' אלהי שיקצר הקץ וימלא חורבות ירושלם אחרי אשר התודתי בעד עמי ישראל **ואומרה אנא ה' האל הגדול והנורא**. והנה חסר מכתרו יתברך שם הגבורה להיות כי אמר גוים משעבדים בבניו ואיה גבורותיו ולכן אמר גדול ונורא. ולא הזכיר שם גבור. **שומר הברית** לשומרי מצותיו כי נותן להם שכר המצות שעושי' ושומר **החסד לאוהביו**. כי אוהבי ה' כל מעשיהם יהיו לשם שמים ולכן כל פעולותיהם הגופניות יקראו מצות ולכן ה' נוהג עמהם מדת החסד שהוא לפנים משורת הדין.

פסוק ה
חטאנו במעשה וכאומרו ובדרך חטאים לא עמד. **עוינו** בדבור וכאומרו ובמושב לצים לא ישב **והרשענו** במחשבה וכאומרו אשר לא הלך בעצת רשעים. **ומרדנו** כי שלש אלה עשינו במזיד. **וסור ממצותיך וממשפטיך** כי פשענו וכיוננו כדי להכעיסך לסור ממצותיך.

פסוק ו
וכל זה עשינו אחרי התראו' רבות מנביאיך אשר **לא שמענו אל עבדיך הנביאים אשר דברו בשמך** לכלנו. הן לגדולים **מלכינו שרינו ואבותינו** והם זקני העם. והן לפחותים כי גם דברו והתרו ל**עם הארץ**.

פסוק ז
מה שלכן **לך ה' הצדקה** כי בצדק שפטת עמך ישראל בשפטים גדולים. **ולנו** הפחותים איש יהודה ויושבי ירושלם וכל ישראל וגו' בכל הארצות אשר הדחתם שם. ה**בושת** במעל אשר מעלנו בך והבן כי דניאל לענותנותו השיב את עצמו בחברת ישראל הפחותים ולכן אמר בלשון מדבר בעדו לנו. ואמנם כאשר ביאר סבת הבושת והוא מפני המעל. דבר בלשון נסתר להוציא עצמו מן הכלל כי הוא לא מעל ואם נגלה היה לעון הדור וזהו אומרו **במעלם אשר מעלו בך**

פסוק ח
ולנו הגדולים **מלכינו ושרינו אבותינו** הבושת ל**אשר חטאנו לך**.

פסוק ט
לה' אלהינו הרחמים וגו' כי לולי רחמי ה' ששלח לישראל כבר חרון אפו היה מכלם יען **כי מרדנו בו** ועשינו העונות במזיד כי על השגיאות לא היו חייבים כליה.

פסוק י
ויען ש**לא שמענו בקול ה'** אשר היה מתרה בנו ע"י הנביאים **ללכת בתורותיו**.

פסוק יא
ויען ש**כל ישראל עברו תורתך** בכונת מכוין כדי להכעיסך **וסור לבלתי שמוע בקולך**. ואף כי לא כלה ישראל הנה יען כי חטאנו התיך עלינו **האלה והשבועה** הכתובה בפרשת כי תבוא. בספר **תורת משה**.

פסוק יב
והנה הקים את דברו **אשר דבר** שם **עלינו ועל שופטנו אשר שפטונו** והתעו אותנו. **להביא עלינו רעה גדולה** לעונש על פשעינו **אשר לא נעשתה** רעה כמוה **תחת כל השמי' כאשר נעשתה בירושלם**.

פסוק יג
כאשר כתוב בתורת משה ככה באה הרעה ולא חסר ממנו דבר. לסבת כי **לא חלינו את פני ה' אלהינו** שירחם עלינו. בשובנו מעוננו **ובהשכיל באמתך** והוא למידת תורת ה' וחכמתו המודיעי' אמיתות ה'. כי אם ישראל גלותם היו שבים בתשובה ומחלים פני ה' ולומדים תורתו הוא למען רחמיו היה עובר על פשע-

פסוק יד
מה שלבלתי שובם אל ה' **שקד על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק** הוא **על כל מעשיו אשר עשה** בהיות ש**לא שמענו בקולו**.

פסוק טו
ועתה ה' אלהינו וגו' אחרי שהשלים הוידוי התחיל התפלה באומרו **ועתה ה' אלהינו** אשר אלהותך חל עלינו בהוציאך **את עמך מארץ מצרים ביד חזקה** מה שבזה עשית לך שם בעולם **כיום הזה** כי התמיד השם ההוא עד הנה ויתמיד לנצח. אף כי **חטאנו** במעשה **ורשענו** במחשבה.

פסוק טז
ה' ככל המון **צדקותיך** וחסדיך שעשית בעולם תעשה גם זה עמנו **וישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם** מקום אשר יש בו **הר קדשך**. אשר **בחטאינו ובעונו' אבותינו ירושלם ועמך לחרפה לכל סביבותנו** להיות ששפכת עליהם חמתך.

פסוק יז
ועתה שמע וגו' אחרי שהתפלל בשם כל ישראל התפלל עוד בשמו באומרו **ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו. והאר בפניך על מקדשך השמם**. אשר עתה הוא חשוך בהיות שהסתרת פניך ממנו והיה לאכול. וזה תעשה גם **למען** שמך **ה'** המחולל בגוים בהיות בית מקדש מלך אשר היה נותן שם ותהלה לשם ה' שמם ונשרף ושועלים הלכו בו.

פסוק יח
הטה אלהי אזנך ושמע תפלתנו. **פקח עיניך וראה שוממותנו** ושוממות **העיר אשר נקרא שמך עליו כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחינתנו לפניך** כי ידענו את רשענו. **רק על רחמיך הרבים** אשר תעבו' על פשע ותמחול אשם לשבים אליך.

פסוק יט
ואחרי שהתפלל לה' שירחם על ישראל למען רחמיו. התפלל עוד שירחם עליהם למען כבודו. וזהו אומרו **ה' שמעה** תפלתי **וסלחה** לעונות **ותקשיב** מהר **ועשה** המעשה מהסליחה ושוב ישראל על אדמתם **למענך אלהי** ולמען כבודך **כי שמך נקרא** בשכבר **על עירך ועל עמך**. ולמה יאמרו הגוים מבלתי יכולת ה' להצילם מהאויב התקיף גלו מארצם ונשרף היכל ה'.

פסוק כ
ועוד אני מדבר ומתפלל וגומר ר"ל שבעוד שהיתי **מדבר** בתפלה **ומתודה חטאתי וחטאת עמי ישראל. ומפיל תחינתי לפני ה' אלהי על הר קדש אלהי** השמם שישוב שבותו. אשר הזמן שהייתי מדבר בתפלה היה בעת מנחת ערב-

פסוק כא
והנה **האיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה. מועף ביעף** הוא לשון עופפות. ור"ל שבהיותו מעופף לבוא אלי בהיות שעף אלי פעם אחרת בחזון הראשון. והעופפו' הוא רמז להשפעה. **נוגע אלי** בהבינו תפלתי.

פסוק כב
וידבר עמי ויאמר דניאל עתה יצאתי מן השמים במצות אלהי **להשכילך בינה** בידיעת קץ הצרה.

פסוק כג
ולא תחשוב כי לרוב תחינותיך אשר הרבת והפצרת בתפלה נשמעה תפלתך. כי תכף כשהתחלת תחנוניך **יצא דבר** וציווי מאת ה' לגלות לך את אשר שאלת. **ואני באתי להגידה**. וסבת זה הוא להיותך איש **חמודו'**. ולכן **בין בדבר** המפורש אשר אומר. **והבן במראה** מהדבר הסתום.

פסוק כד
הנה נחתך הגזרה ונתחתם בשמים **על עמך ועל עיר קדשך** שהיו שבעים שמיטות מעת חורבן בית ראשון עד חרבן בית שני שהם ארבע מאות ותשעים שנה. היינו שבעים שנה מגלות בבל ות"כ שנים מבית שני. אשר בגלות ישראל אחרי החרבן מבית שני **יכלא**

הפשע והוא החטא במחשבה וכאומרו נאום פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו. **ולהתם** ולהשלי' **החטאת** והוא החטא במעשה וכאומרו בני אם יפתוך חטאים וגו' אם יאמרו לכה אתנו וגו'. **ולכפר העון** בדבור ולהעבירו כאלו לא היה. מה שבגלות בבל לא תמו העונות והחטאי' כי הנה אחר כך בבית שני שבו לחטוא עוד כבראשונה. ואמנם בגלות האחרון הזה יתמו וישובו כל העונות כי גלות גדול כמוהו יכפר עון ולא יחטאו עוד בית ישראל. ולכן בסופו יבוא המלכות החמישי לישראל **ויובא הצדק** והוא הלוחות לבית עולמים במקדש אשר חסרו בבית שני. ויחתם וירשם חזון ונביא כי ישפוך ה' את רוחו על כל בשר ובניהם חלומות יחלומון אף כי הם צעירים לימים. מה שבבית שני חסרה הנבואה. **ולמשוח קדש קדשים** בשמן המשחה. מה שחסר השמן ההוא בבית שני.

פסוק כה

ותדע ותשכל מוצא הדבר מתי יתמיד הגלות בבליי. ויתמיד בית שני. ויתחיל הגלות הארוך. כי עד שיבוא **הנגיד** כורש שנקרא משיח ה' להשיב ישראל ולבנות ירושלם ויצא דבת אל היש יעברו **שבועים שבעה**. ובזה ביאר זמן הגלוי בבליי בקירוב. כי לא גלה הזמן הקצוב בהחלט לכל דבר. **ושבועים ששים ושנים תשוב** ארץ ישראל לבנינה בבית שני **ונבנתה רחוב וחרוץ** ר"ל חריצי הארץ וכל מקומותיה. **ובצוק העיתים** כי בעיתים הרבה מהזמן מהבי' השני יהיה צוק וצרה לישראל כבימי החשמוני' וזולתם. והנה מנין הששים ושנים שבועות יהיה מהעת אשר הותחל בימי כורש מלאכת הבנין אף כי נתבטל. ובזה ביאר התמדת בית שני בקירוב.

פסוק כו

ואחרי השבועים ששים ושנים יכרת מלאכת המקדש מכורש **המשיח** כי **אין** עוזר **לו**. **העיר והקדש ישחי' העם** הבא עם **הנגיד** טיטוס. והנה יחס ההשחתה ההיא אל העם ולא אל טיטוס כי לפי אשר כתב יוסיפון הוא היה מרחם על העיר והעם **וקצו** מהעיר והקדש בהשחת' הזאת יהיה **בשטף** שר"ל השחתה גדולה כשטף מים רבים. **ועד קץ המלחמה** יהיה נכרתת **שוממות** כי רבים מישראל כחול מתו במלחמת טיטוס ובניהם במלחמת הפריצים.

פסוק כז

ושבוע אחד והוא סוף השבועים שבעים **יגביר ברית לרבים**. ר"ל כי טיטוס יקרא לשלו' לישראל שיכרתו ברית עמו ויכנעו לפניו ויגביר לעשות עמהם טובה. **וחצי השבוע** מהשבוע הלז האחרון **ישבית זבח ומנחה** מבית המקדש. ואחר כך ישרוף המקדש

וישימהו משומם וגלוי אשר עליו יעברו **כנף שקוצים** והם העופות טמאות אשר שמה יעברו ובו יקננו. **ועד כלה ונחרצה תתך** חמתו **על** עם ישראל שהוא **שומם**.

פרק י

פסוק א

הפרשה הי"א

בשנת שלש לכרש מלך פרס וגו' דבר נגלה לדניאל וגו' אשר הדבר הלז הוא דבר **אמת** וקיים **בצבא גדול** שהוא בענין גדולת צבא ישראל במלכות החמישי וואו **וצבא** במקום בית כי אותיו' בומף מתחלפות.

ויען כי אמר שנגלה לדניאל ביאר כי הדבר מכוסה מאד. ויש הבנה גדולה בו כשהאדם בהקיץ והבנה גדולה בו אפי' במראה הנבואה. והוא רמז כי כאשר דניאל לא הבין נמשל אלו החזיונות שלו בהקיץ אחרי שעבר ממנו הרוח הקדשיי. הנה אפי' בעת המראה לא היה מבינו וזה לא היה מפני קוצר המשיג רק מפני עומק המושג אשר רצה לה' להעמיקו ולהסתירו למען לא יגלוהו בני האדם. ולהיות שדניאל היה מכין עצמו לידיעות אלה. לבלתי היות כילות למעלה היו משפיעי' בו כל הידיעו' והוא היה כותבם ואמנם לא הבין מהם ולא יובן מזולתו רק ענין הארבע' מלכיות. ומהמלכות החמישי לא נודע דבר אמיתי וקיים.

פסוק ב

וספר אופן ההכנה שעשה לקבל השפע ההוא כי היה בשעבדו החמר. ובעומדו **מתאבל** כדי להשפי' נפש המרגש' שהשמחה במעונה. ובמונעו ממנו תענוגי נפש הצומחת מאכילת הפת ההכרחי לחיים מהיפה והנחמד. ואמנם היה אוכל לחיות מהפת קיבר השחור. ובמונעו הבשר שהוא מועיל החיים. ובמונעו היין והשינה שהוא דבר מותריי. אשר בהשפלת החמר **ג' שבועים** יתעלה השכל והנפש אלהית ותשיג את מבוקשה כי לא יעיקה הצר הצורר הגופני.

פסוק ד

וביום הכד' לחדש הראשון משנת שלש לכורש הנז' אשר הם הג' שבועות ימים הנז' שהיה השבוע מח' יום מהקף להקף נראה אלי כי **הייתי על שפת הנהר הגדול מחדקל** והוא משל שראה השפעה גדולה ממים חיים ממעיני השמי' חלה עליו לרוב הכנתו אליה.

פסוק ה

ואשא עני וארא והנה איש שלם. **אחד** מיוחד בתארו ושלימותו. והוא משל לאל יתברך.
לבוש בדים הלבנים והוא משל כי ה' עוטה אור כשלמה.
ומתניו חגורים בכתם אופז אשר הוא זך ונקי מכל סיג והוא רמז לעולם המלאכים אשר הם נקיים מכל חמר ודמה היותם חגורת האל להיותם בצד מה דומים אליו בפשיטות ומתדבקים בו וסרים אל משמעתו.

פסוק ו

וגויתו כתרשיש והיא אבן יקרה מעין התכלת. והוא רמז לשמי' אשר הם מגשמיו' דק ויקר ומראה תכלתיי.
ופניו כמראה ברק. ר"ל שפניו והשגחתו במלאכים הוא באור דק דומה לברק.
ועיניו והשגחתו בעולם הגלגלי' הוא באור גשמיי דומה לאור ה**לפידי אש**.
וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחשת קלל. הוא רמז לעולם השפל שהוא קצוות הבריאה. אף כי יראה היותו קלל ומלוטש ויפה הנה הוא מנחשת. שר"ל מענין נשחת הווה ונפסד שאין לו העמד' וקיום.
וקול דבריו כקול המון הוא רמז שהשפעתו ודבריו בעולם הזה הוא בהמון והמין האינושי.

פסוק ז

וראיתי אני דניאל לבדי את המראה להיותי מוכן אליה. ואמנם **האנשים אשר היו עמי** לא זכו לראותה לבלתי היותם מוכנים. **אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא**. באופן ש-

פסוק ח

נשארתי אני לבדי וראיתי את המראה. ולא נשאר בי כח להיות חמרי חלוש. מה ש**ההוד** שלי וההדר מהשגת הרוח הקדש אשר כספתי **נהפך עלי** במקום הוד **למשחי'** כי **לא עצרתי כח** מפני המראה וכמעט שמתו כחותי לגמרי.

פסוק ט

ואשמע את קול דבריו מהאיש הלזה שהוא השפעתו על הזולת בהיותי **נרדם על פני ופני ארצה** מפני העייפות.

פסוק י
והנה הרגשתי כאלו **יד נגעה בי ותניעני על ברכי וכפות ידי** כי מפני חולשת הכח לא יכולתי לעמוד על רגלי ועמדתי על ארבע היינו ב' ברכי וב' כפות ידי. והיתה היד הזאת יד והשפעת המלאך אשר באמצעותו היה החזיון לבלתי סבלי ראות פני אלהים.

פסוק יא
ואמר אלי **דניאל איש חמודות הבן בדברי' אשר אני דובר אליך. ועמוד על עמדך כי עתה שולחתי מאת אלהיך אליך**. וכזה קרה ליעקב אבינו כי חלם והנה סלם מוצב ארצה וראה השתלשלו' העולם וראה כי הנה ה' נצב עליו ויאמר וגו' וכן זה אחרי שראה השתלשלות הנמצאו' ראה והנה יד נגעה בו ויאמר וגו' **ובדברו עמי הייתי מרעיד**. כי אפי' המראה מהמלאך לא היה יכול כחי לסבלה.

פסוק יב
ויאמר אלי דניאל אל תירא פן אתה בלתי מוכן אל הנבואה ולכן קרו אליך כל המקרים האלה **כי מן היום הראשון אשר נתת אל לבך להבין** הידיעות האלה **ולהתענו' לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי** בעד הדברי' ההם.

פסוק יג
והנה **שר מלכו' פרס וגו'** הע' אומות יש להם בשמים ע' שרים וכן לישראל יש שר אחד והוא מיכאל. ואמנם יתחלף שר ישראל בהנהגת עמו. מהנהגת שאר השרים לאומותיהם. כי שרי העמים הם המה אלהיהם ויפעלו בהם כאלוהות ולא יושגחו מזולת שריהם. ואמנם ישראל הם מושגחים מה' ואם מיכאל יפעל בם יהיה במצו' קונו ולא יעשה קטנה או גדולה בלי רשותו. וספר המלאך גבריאל כי **בכ"א יום** שדניאל היה מתפלל בעד עמו להרחיק מעליהם הרעה. שר מלכות פרס אשר לפי טבע מערכות השמים היה ראוי שישעבד ישראל לפרס היה **לנגדו** מגבריאל שהיה מחלה פני אל שלא יגלה ישראל באומרו לפני האלוה יתברך שלא היה ראוי להסיר ממנו לחם חקו ואשר השמים נתנו אליו ברצון קונו.

והנה מיכאל שהוא **אחד** והמיוחד מ**השרים הראשונים** רואי פני המלך ה' **בא לעזרני** באופן **שנותרתי** בפשרה להיות שם בזמן גלות ישראל תחת פרס **אצל מלכי פרס** למען לא ישעבדו בהם בפרך וכן היה כי עבודה מתוקה עבדו אבותינו לפרס. והם עוררו בנין ובית המקדש.

פסוק יד
ותכף **באתי להבינך את אשר יקרא לעמך באחרית הימי'** מזמן הקץ כי יש **עוד חזון** מדבר שיקרה **לימי'** רבים זולת החזון מהמלכיות שראית בשכבר.

פסוק טו
ובדברו עמי כדברים האלה נתתי פני ארצה ונאלמתי מפני חולשת כחי.

פסוק טז
והנה כדמות בני אדם נוגע על שפתי ואפתח פי ואדברה. כי בתחלה בראותו כמראה איש שהיתה מדרגה גדולה מחזיון. ובראותו כמראה יד סתם והיא יד נוגע בו שהיא גם כן מראה גדולה נאלם לא פתח פיו ועמד מרעיד. ואמנם כאשר בא בעב הענן מנבואה עבה וענניית וגשמיית כמראה אדם סבל כחו המראה ההיא ותכף פתח פיו והוא התשוב' לדברי המדבר כי שם איש יורה על מעלה ושם אדם יורה על פחתות וידבר ויאמר שהם ב' אופני הדבור הלשון קשה והרך. ואשר אמר **אל העומד לנגדו** הוא אדוני **במראה** הראשון הגדול **נהפכו צירי עלי ולא עצרתי כח**.

פסוק יז
ולכן **איך יוכל עבד אדוני זה** ר"ל העבד ממך אדוני זה אשר אראה במראה הזאת **לדבר עם האדון** שלי **זה** אשר ראיתי במראה הגדולה הקודמת כי מעתה ומעכשיו אם יבוא עוד לדבר עמי פעם אחרת **לא יעמוד בי כח** גופני ו**נשמה לא ישאר בי** כי תפרד מן הגוף וכאומרו מנוח מות נמות כי אלהי' ראינו. ולכן אנא אדוני דבר אתה עמי ואשמע ואל ידבר עמי עוד אדוני האחר פן אמות.
ור"ל בשם **אדוני** המדרגה מהמראה אם קטנה ואם גדולה. וככה אמרו ישראל למשה אדונם דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות. מה שעשה כן–

פסוק יח
ויוסף ויגע בי כמראה אדם ויחזקני שרוצה לומר כי הושפעה עלי השפעה נבואיית עבה אשר כחי סבלה ועמדתי חזק עמה.

פסוק יט
ויאמר אל תירא מן המות **איש חמודות** כי **שלו' לך** והוא שלום הבריאו' משלו' ושיווי הד' ליחו' בגוף האינושי. ואל תירא פן יאבד עמך מהעולם הזה האבד. ופן יאבד מהעולם שכלו ארוך כי בשניה' יש להם תקוה מתקומה ולכן **חזק וחזק** מהב' יראות אלה. מה **שדברו עמי** כדברים האלה **התחזקתי ואומרה ידבר אדוני כי חזקתני**.

פסוק כ

ויאמר הידעת כלו' כבר ידעת **למה באתי אליך** כאשר הודעתיך במה שקדם והוא להגיד לך בשם אבל ובאמיתות את הרשום בכתי' אמת. שר"ל את אשר נגזר באמת על יש' מהגליות ואין להשיב ואחרי אשר אודיענו אלך **אשוב להלחם עם שר פרס** לפני ה' לראות אם אוכל להקל עול גלותו מעל עמך יש' וכאשר אצא מללחום עמו. **הנה שר יון בא** ללחום עמי על גלות יש' בין יון אשר אראה ג"כ אם אוכל להקל עול גלותו. מה שיהיה קשה מאד להשיג יען כי־

פסוק כא

אין שום **אחד** משרי מעלה **מתחזק עמי על אלה** השרי' **כי אם מיכאל שריכם** וכל צבא השמי' והמלאכי' שריהם הם כנגדי באומרי' כי ה' נתן משטרם בארץ וככה גזרו מערכו' השמי' וכסיליהם ואין להשיב. כי הנה ישראל יש להם מזל קשה בשמי' אשר גוזר עליה' ההשפלה והעוני. וכאשר יראו את ה' ישדד המערכו' ועל כרחם יגביה קינם על כל הזולת וכאשר ירעו דרכם יניחם למקרי ופגעי הזמני' והוא לא ירע עמם כי אין רע יורד מלמעלה רק מזלם גרם.

פרק יא

פסוק א

ואני בשנת אחת לדריוש וגו' ר"ל כי אין אחד מתחזק על אלה רק מיכאל שריכם **ואני**. אשר **בשנת אחת לדריוש המדי התחיל עומדי למחזיק ולמעוז לו** לישׂ' ולהיות נגדיי לשרי' ההם.

פסוק ב

ועתה אמת אגיד לך מהרשום בכתב אמת. **הנה עוד שלש' מלכי' עומדי' לפרס** שהיא החיה השני' זולת דריוש המדי' שקבל המלכו' מבלשצאר הבבלי' שהיה החיה הראשונה. והם כורש וארתחשסתא והוא אחשורוש. ודריוש בנו בן אסתר. **והרביעי** למלכו' פרס שהוא דריוש בן אסתר **יעשיר עושר גדול מכל** אשר קדמהו. ובכל **חזקתו** ובכל **עושרו** יוכרח להעיר ולגלו' כל אשר לו **את מלכו' יון** אשר יקח כל אשר לו מידו **ויעיר** יהיה מגזרת את מקורה הערה.

פסוק ג

אשר יעמוד במלכו' יון **מלך גבור** והוא אלסכנדרוש מוקדון **ומשל ממשל רב** ונפלא **ועשה כרצונו** בעולם שכלם יתכחשו לו.

פסוק ד

ובתוך ימי העמידה שלו **תשבר מלכותו** מאליו ולא במלחמה שהשקוהו אנשי ביתו סם ממית.

ותחץ לארבע רוחות השמים כי בהרגישו באפיסת כחותיו עוד בחיי חייתו חלק מלכותו לדי שריי ממשפחתו. בהיו' כי לא היה לו אז בן. מה שאחרי מותו ילדתו אמו ונשאר ערום מבלי לבוש מלכות כי כבר חלקו אביו בחייו.

ולא לאחריתו כי לא זכה לאורך ימים והדבר הלז לא קרה לו בשני הירידה באחרית ימיו רק בשני העמידה ובעומדו בתוקף ימיו.

ולא ימשול עוד מושל אחר שימשול **כמושלו אשר משל** וזה יען כי מלכותו הגדול אשר היה יחידי אליו. **תנתש** ממנו ותחץ לארבע מושלים כאשר קדם ולמושלים **אחרים מלבד אלה**. כי נתבלבל הדבר אחר כך וחטפו אלה לאלה ומלך יון שהוא אנטיוכס לקח ארץ מצרים מיד מלכה. וכן מלכים אחרים מלכו במקומו אחרי'.

פסוק ה

ויחזק מלך הנגב וגו' בא להודיענו פרטי הדברים מחלוקת מלכות אלסכנדר ואיך נמשכו המלחמות בין המלכים ההם אשר נחלק להם המלכות. והוא כי מלך הנגב והוא מצרים יהיה חזק תחלה במלכותו באופן ששאר המלכים ומלך הצפון והוא יון ביניהם יתכחשו לו וישתעבדו להיות שריו ועבדיו. ואח"כ אחד מן שריו והוא מלך יון **יחזק עליו וימשול בממשל** גדול מ**ממשלתו** כי יקח רוב ארצו מידו ובמקום היותו משריו ועבדיו של מלך הנגב ישוב להיות מלכו ואדוניו.

פסוק ו

ולקץ שנים יתחברו מלך הנגב ומלך הצפון וישובו להיות חברי' ואהובים וזה באמצעות זיווג וחיתון יולד ביניהם. כי **בת מלך מצרים** היפה בנשים **תבוא אל מלך הצפון** להזדוג עמו כדי **לעשות מישרים** ושלום אמת ביניהם. ועם כל אהבת מלך הצפון לבת מלך הנגב **לא תעצור** היא **כח הזרוע** והשעבוד שמשעבד מלך הצפון לאביה מלך הנגב. באופן שלא יוכל לעמוד מלך הנגב מפני זרועו ושעבודו הקש' ממלך הצפון. מה שלכן **תנתן** ביד אביה ר"ל שתברח אליו **היא** בת מלך הנגב עם אנשים שהביאוה ליון. ועם היולדת אותה והיא האומנת שלה שהיתה תמיד עמה כמשפט השרות ועם **המחזיקה בעיתים** והם אצטגניניה אשר על פיהם תשק מעת לעת שהם החכמים יודעי העיתים.

פסוק ז
ויעמוד מסעיף אחד משרשי הבת מלך הנגב זאת מי שישיב מלך הנגב על **כנו** ובסיס מלכותו כבראשונה. והוא שבן בנה או בן בתה **יבוא** בכח **אל החיל** ממלך הצפון אשר במצרים לשמירת העיירו' ולהכניע עם הנגב. ואחר אשר יהרגם ויסיר מעליו את עולו עוד ילך לבקש **מלך הצפון** בארצו וינצחהו ויבוא **במעוז** שלו ובערי המבצר **ועשה בהם** נקמה. ואחר כך **יחזיקם** בעדו וימשול בהם.

פסוק ח
וגם אלוהיהם עם נסיכיהם ושריהם וכהניהם מהאלוהות **ועם כלי חמדתם כסף וזהב יביא בשבי** ל**מצרים** עיר הנגב. באופן **ששנים** רבות **יעמוד** מלך הנגב במנוחה משעבוד **מלך הצפון** ואדרבא הוא ימשול בו.

פסוק ט
ואח"כ מלך הצפון ישוב להלחם עם מלך הנגב **ובא במלכותו**. ואמנם **ישוב אל אדמתו** בבושת פנים כי יאבד במלחמה.

פסוק י
ואחר כך **בניו** ממלך הצפון בראותם שאביהם אבד במלחמה ההיא יסכימו **להתגרות** עם מלך הנגב **ויאספו המון חילים רבים** מכל גויי הארץ. **ובא** אביו מלך הצפון עם החילי' ההם **בוא ושטף ועבר** כי ילחום עם כל מקומות מלך הנגב אשר יעבור בהם וישחיתם וישטפם עד שיגיע **וישוב** למקו' ה**מעוז** והמבצר ממלך הנגב.

פסוק יא
ואז יעשה מר **מלך הנגב** וימלא חימה על מלך הצפון **ויצא** ממעוזו **ונלחם עמו והעמיד** מלך הנגב **המון רב** מכל מלכותו באופן שבמלחמה ההיא **ינתן המון** מלך הצפון **בידו** באופן שבנצחון ההוא-

פסוק יב
יתנשא מאד **המון** מלך הנגב **וירום לבבו ויפיל רבואות** ממלך הצפון. **ולא יעוז** זמן הרבה עם כל נצחונו מלך הנגב על מלך הצפון.

פסוק יג
כי **ישוב מלך הצפון והעמיד המון רב מן הראשון ולקץ העתים משני'** מה אשר יתחזק בהם **יבוא בוא** במלך הנגב מלך הצפון **בחיל גדול וברכוש רב** שיוכל להאריך זמן עמידתו שם ברצונו.

פסוק יד
ובעתים ההם רבים יעמדו על מלך הנגב כי מן שריו וגדוליו ורבי המלכות יקומו עליו להורגו ולתתו ביד מלך יון. **ובני פריצי עמך** אשר תחת מלך מצרי׳ יהיה ידם עם השרים המורדים במלך הנגב **ויתנשאו להעמיד חזון** ולבאר הנבואות כי מלך הנגב סופו ליפול ביד מלך הצפון **ונכשלו** כי יודע הדבר למלכות ויתלו כלם על עץ.

פסוק טו
ויבוא מלך הצפון זה והוא אנטיוכוס **וישפוך סוללה** על מצרים ערי הנגב **ולכד עיר מבצרו׳** והוא עיר המלוכה. באופן **שזרועות** כח מלך **הנגב לא** יוכלו **לעמוד** לפני מלך הצפון. ול**מבחרי עמו** לא יהיה גם כן **כח לעמוד**.

פסוק טז
ויעשה מלך הצפון **הבא אליו** למצרים **כרצונו ואין עומד לפניו** כי כלם המלך והעם ינתנו בידו לרצונם. ואחר כך אנטיוכוס אחרי השפילו את מצרים עד עפר יסכי׳ ל**עמוד בארץ הצבי** והיא ארץ ישראל **ולכלותה** וזה יען כי אנשי שלום היו אז ישראל למצרים.

פסוק יז
וישם פניו לבוא בישרי׳ והוא עם ישראל **בתוקף כל מלכותו** עמו כדי להשחיתם ולהשפילם. ועשה מה שהסכים כי יצא מחשבתו אל היש וישפיל את ישראל. **ובת הנשי׳ יתן לו להשחיתה** והוא הגזרה אשר גזר שכל בת ישראל הנכנסת לחופה תבעל קודם מן השר שלו. **ולא תעמוד** מלכותו זמן רב מפני עונותיו **ולא לו תהיה** הממלכה כי יאבדה ככה.

פסוק יח
כי **ישב פניו** להשפיל **איים** מאיי הארץ **ולכד רבים** מהם. ובין כך **ישבית** החשמונאי **קצין** ישראל **חרפתו** מאנטיוכוס לו לישראל כי ינצחהו במלחמו׳. **ובלתי** עזר זולתו רק עזר שמי׳ **חרפתו ישיב לו** לאנטיוכוס.

פסוק יט
וישב פניו אנטיוכוס לברוח **למעוזי ארצו ונכשל ונפל** מפני פחד קול הפיל **ולא ימצא** עוד חי כי אם מת רצוץ עצמות מוכן אל המות.

פסוק כ
ועמד על כן ובסיס מלכותו במקומו בנו אאופטר **מעביר** ישראל מדתו גם הוא **ונוגש הדר מלכו׳** שהוא ישראל **ובימים אחדים ישבר ולא** בהתראות פנים **במלחמה** כי

דיתמתריאוס בן סליקוס אשר היה איש נבזה ולא מזרע המלוכה יכה כל חילו ויקח מלכותו מידו-

פסוק כא

ויעמוד על כנו מהממלכה. באופן הלז כי בראותו שעם כל נצחונו העם **לא נתנו עליו הוד מלכות** להיותו **נבזה** ומבוז משפחו' **בא בשלוה והחזיק מלכות** מעצמו **בחלקלקות** ובפתויים ודברים טובים באומרו כי הוא לא היה רוצה להיו' מלך רק מנהיג ודבר כדי לשמרם מן המזיקין ולהעמיד השלום ביניה'.

פסוק כב

ואחרי התחזקו במלכות ישוב לאכזר **וזרועות השטף** והם גבורי המלכו' שהיו שוטפים זולתם. הם **ישטפו מלפניו** כי יכניעם וישפילם עד עפר. **וגם הנגיד** מהעם בעלי **ברית** והוא יהודה מכבי ראש ישראל ישטף מלפניו כי-

פסוק כג

יהרגהו במרמה מאשר **יעשה ההתחברות אליו** במלחמה **ועלה** עליו **ועצם** כאשר יהודה מכבי יהיה **במעט גוי**. מה שהיה מהבוז לדיתמתריאוס לקום עליו בחיל גדול במוצאו אותו במעט גוי **ומרמה** עשה בזה.

פסוק כד

ובשלוה יבוא במשמני מדיני וינחל הכל בפיתוייו ודברי חלקלקותיו **ועשה אשר לא עשו אבותיו ואבות אבותיו** לרשת משכנות לא לו בדברי חלקות ובאשר בראשונה **יבזור להם בזה ושלל ורכוש** כדי למשוך לבם לאהבתו. **ויחשוב מחשבותיו** תמיד לבוא ללחום **על מבצרי** זולתו. **ועד עת** מעט-

פסוק כה

נתעורר כחו ורצונו לבוא על מלך מצרי' **בחיל גדול** וגם מלך מצרים **יתגרה** בו **בחיל גדול ועצום עד מאד** יותר מחיל דיתמתריאוס. ועם כל עוצם חילו ממלך הנגב **לא יעמוד** יען **כי יחשבו עליו מחשבות רעה**-

פסוק כו

כדי להמיתו **מאוכלי פת בנו שישברוהו** וימיתוהו מה [ש]לכן (ש)**חילו ישטוף** וישחית מלך הצפון ויפיל ממנו **חללים רבי'**.

פסוק כז

והנה **שני המלכים** האלו אף כי היו שונאים זה את זה ומפני שנאתם זאת כל אחד מהם היה מראה עצמו אוהב לישראל פן יתוסף על שונאו. לא כפיהם כן לבם. כי כל אחד

מהם לבבם **למרע** עם ישראל **ועל שלחן אחד** באוכלם כל אחד מהם עם ישראל **כזב ידברו** כי יראו היותם אוהבים ובלבם יחשבו להרע עמהם. ועם כל זה **לא תצלח** כונתם הרעה **כי עוד** היה **קץ** וזמן גדול או עד בוא **המועד** מגלות ירושלם.

פסוק כח

וישוב מלך הצפון **לארצו ברכוש גדול** משלל מצרים. **ולבבו** חושב ומתחרט על **הברית** שכרת ועשה עם ישראל עם **קדש כששב לארצו**.

פסוק כט

למועד ההוא בשנה האחרת **ישוב** במצרים ארץ **הנגב**. **ולא תהיה** הפעם הזאת כמלחמה **הראשונה** ו**האחרונה** אשר נצח מלך הצפון. יען כי עתה ינוצח מלך הצפון.

פסוק ל

כי **יבואו בו** בנגב לעזרה אניות רבות מרומיי' ולכן **נכאה** במלחמה ההיא מלך הצפון **ושב** מלך הנגב **וזעם על הברית** שעשה עם ישראל עם **הקדש**. **וישוב** ויהיה לו **הבנה** מחברה וריעות עם מלך הצפון שהוא גם כן **מעוזבי הברית** שעשה עם עם **הקדש** כי שני המלכיי בפיו ידברו תמיד לישראל ולשונם לא נכון עמו ולשנאתם אלו לאלו שניהם כרתו ברית עם ישראל ואח"כ נועדו יחד להפר בריתם אתו ולהשחיתו.

פסוק לא

וזרועים ממנו יעמדו וגומ' ר"ל כי לבסוף מי שהיה הזרוע והעזר ממנו מלך הנגב והם הרומיים יעמדו ראשונה במלכו' וירשו אותו והוא תחלת המלכות הרביעי. והמלכות ההוא בסופו **חללו המקדש המעוז** ר"ל החזק והעצום שבני' הורודוס **ויסירו** ויבטלו **התמיד** מלהקריבו בערב ובבקר. **ונתנו** במקדש הצלם **שקוץ משומם** אשר אין ממשות בו כי הבל הוא מעשה תעתועי'.

פסוק לב

וטיטוס הרומיי אשר יעשה כל המסופר **בחלקות** לשון **יחניף** למרשיעים מישראל התורה והברית מאלהיהם והם הפריצים הצדוקי' אשר היה מושך לבבם לעבודתו. **ועם** טיטוס **יודעי אלהיו** ועובדים אותו אשר היו רוצים לשוב לארצם מפני פחד ישראל שהיו הורגים אותם במלחמה. הוא טיטוס **יחזקם** בדבריו הטובים למען **יעשו** מלחמה עם ישראל.

פסוק לג
ומשכילי עם ישראל וחכמיהם **יבינו לרבים** אז התורה והמצוה למען לא ימירו דתם. ואח"כ **נכשלו** ישראל שיהרגו מאויביהם מי **בחרב** ומי **בלהבת** אש ומי ילך **בשבי** ומי **יבוזו** את כל אשר לו וישוב ערום מבלי לבוש וזה **ימים** רבים.

פסוק לד
ואחרי **הכשלם** ישראל בחרבן הבית מטיטוס **יעזרו עזר מעט** במלכוי ביתר שעמד נ"ב שנה **ונלוו עליהם** בביתר **רבים** מישראל **בחלקלקות** כי היו יראים לבוא שמה מפחדם מאשר קרה אחר כך כי כלם נהרגו על ידי הרומיים.

פסוק לה
ומן המשכילים וחכמי ישראל **יכשלו** וישחתו **לצרוף בהם ולברר וללבן** עונות ישראל כי הם מזבח כפרה לחטאת ישראל וכאומרו בקרובי אקדש וזה יתמיד **עד עת** הקץ מהמשיח אשר יהיה **עוד למועד** הידוע אצלו ית'.

פסוק לו
ועשה כרצונו המלך הידוע והוא המלך קוסטאנטינו מרומי אשר שב לדת ישוע הנצרי ונתן לכומריו רומי וכל ארץ קאנפאנייא רומאנה ומחוז אויניון **ויתרומם ויתגדל** זה המלך **על כל אל** וחזק משאר שרי ואילי הארץ. **ועל אל אלים** והוא האלוה יתברך **ידבר נפלאות** מגשמיותו בהיותו פשוט. ומשלושו בהיותו אחד שהם דברים גדולים ונפלאות אחרות אחד בדת ההיא והצליח הדת ההוא עד כלה וזעם בישראל **כי נחרצה** וכריתה **נעשתה** בהם.

פסוק לז
ועל אלהי אבותיו מקוסטאנטינו זה שהיה צדק מכוכבי השמי' **לא יבין** כי ימרוד בו אחרי הכנסו בדת החדשה מ**חמדת הנשים** לפי דעתו מרים הנצרית. **ועל כל אלוה** מאלהי הארצות האחרות גם כן **לא יבין כי על כלם יתגדל** הוא לפי דעתו.

פסוק לח
ולבד **לאלוה** אשר לפי דעתו נתן לו **העוז** והושיבו **על כנו** ומלכותו והוא ישוע הנצרי **יכבד**. אשר האלוה הזה **אשר לא ידעוהו אבותיו יכבד בזהב וכסף ואבן יקרה** ודברים **חמודים** בבית תפלה אשר יעשה לו לכבוד ולתפארת ברומי וקוסטאנטינה.

פסוק לט
וכן **יעשה** לכל עיר **מבצר ומעוז** כי **ירבה** שם **כבוד** לאלוה הזה **אשר הכיר** מחדש כי בכל עיר ועיר יהיה בית תפלה גדולה הנקרא דומו מוישקובאטו אשר ינהיגהו הגמון

וישקובו. אחד לכל עיר ועיר. **והמשיל** ההגמונים והכומרים בשאר העם **הרבים** כי הם המושלים באומה הנצרית. **ואדמה יחלק במחיר**. כי במחיר עבודת הכומרים. האדמה יחלק להם. כי לכל אחד מהם ינתן חלק מאדמה והכנסותיה הנקרא בלשונם ביניפיציאו איספדיטואל.

פסוק מ

ובעת קץ יתנגח עמו עם ראש אומת אדום **מלך הנגב** שהוא התוגר המולך עתה על מצרים. **וישתער עליו** על ראש אומת אדום התוגר הנזכר שהוא גם כן **מלך הצפון** כי כל ארץ יון היא תחת ממשלתו. **ובא עליו** ביבשה **ברכב ופרשים**. ובים **באניות רבות ובא בארצות** אדום **ושטף ועבר** כי בפתע יעבור על כלם וישטפם וילכדם.

פסוק מא

ואחר כך יבוא אל **ארץ הצבי** והיא ארץ ישראל אשר תחת ממשלתו אשר ימרדו בו בעוד שישפיל ארצות אדום. **ורבות** מעירי ארץ הצבי **יכשלו** כי יכלם וישמידם. **ואלה ימלטו מידו** אשר לא ישמיד קצת מהערים אשר היו מימי קדם ל**אדום ומואב וראשית** ארץ **בני עמון** אבל השאר ישחית בחמתו מפני המרד שמרדו בו כי-

פסוק מב

ישלח ידו בארצות ההם וגם **ארץ מצרים לא תהיה לפליטה** כי גם היא ידה במעל.

פסוק מג

ומשל במטמוני הזהב והכסף ובכל חמודות מצרים כי יקח את כל רכושם. ויהיו **במצעדיו לובים וכושים** כי ילך גם כן אל ארצם וישפילם.

פסוק מד

ובין כך **שמועות יבהולוהו ממזרח** מארץ תוגרמה **ומצפון** ארץ יון כי מרדו בו ויבא **בחימה גדולה להשמיד ולהחרים רבי'** מהם גם כן כאשר עשה בנגב.

פסוק מה

ולמען לא ישובו למרוד בו עוד בני ארץ הצבי **יטע אהלי אפדנו** והיכלו **בין ימים להר צבי קדש** והוא הר המוריה מקום בית המקדש וזה להפחיד את העם שיחשבו היותו שמה. ואז אחרי היותו התוגר מלך כל הארץ **יבוא קיצו ולא יהיה עוזר לו** כי אז יתחיל המלכות החמישי מישראל.

פרק יב

פסוק א

כי **בעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך** להיות סניגורם. **והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא** והוא שיהיה בעולם דבר וחרב ורעה ורעב וחולאים וחיה רעה ושבי ובזה. **ובעת ההיא ימלט** מהצרה ההיא **עמך כל הנמצא כתוב בספר** החיי׳ לצדקתו. כי הרשעים שמה יתמו ואז ימותו.

פסוק ב

ואז יתחדש מופת תחיית מתים כי **רבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי העולם** והם הצדיקים **ואלה לחרפות לדראון עולם** והם הרשעים. וסבת תחייתם למען שהרשעים יודו בפומבי היות אמונתם שקר ואשר האמינו בם רדפו אחרי ההבל ויהבלו. והם יכירו כי שקר נחלו אבותם.

פסוק ג

והמשכילים והם היראים את ה׳ יהנו מזיו השכינה בחייה׳ כמשה אדוננו אשר קרן עור פניו מפני הזנתו מהאור השכניי. אבל לא יהיה קירון עור פניו באותה המדרגה רק **כזוהר הרקיע** שהוא גשם ספיריי זך. **ומצדיקי הרבים** אשר בחייהם עשו צדקות ה׳ וסבבו שזולתם גם כן פעלו ועשו הטוב וזכו וזיכו את הרבים. יהנו מזיו השכינה במדרגה יותר גדולה כי יהיה קירון עור פניהם **ככוכבים** וזה יהיה **לעולם ועד** כי לא יחטאו עוד אשר לסבת החטא יאבדו מעלתם ואדרבא ישתלמו בשלימות ההחלטיי בהעדר המונעים ומעיקים מהגלות ושטן ויצר רע ויפרד נפשם מחמרם אחרי ימים רבי׳ בנשיקה בלי נזק וכאב כלל ויתדבק בימין ה׳ נצח.

פסוק ד

ואתה דניאל סתום הדברים וכאשר תכתבם על ספר לא תוסיף בהם ביאור. **וחתום** הבנת ביאור **הספר עד עת קץ**. יען כי יודע אני **שישוטטו רבים** לפרשם **ותרבה הדעת** בהם ורצוני שלא יבינום. כאשר הוא האמת שבכל אלה הדברים הסתומים כל אשר יאמר בו מהמפרשים הוא הבל. ופירושי הקודמים בו אשר יצא אל היש הפך אשר ביארו יוכיח. וה׳ יזכנו לראות עין בעין בשוב ה׳ ציון ואז נבין הדברים בהוייתם.

פסוק ה
וראיתי אני דניאל וגו' סיפר כי בחזיונו ראה **שנים אחרים עומדים** והוא רמז לשכל ולדמיון שהם אחרים וזרים זה לזה האי רוחני והאי גופני. **עומדי' אחד הנה לשפת היאור ואי' הנה לשפת היאור** והוא רמז שהיו מוכניי לקבל השפע המכונה במימי היאור.

פסוק ו
ויאמר כל אי מאלו **לאיש לבוש הבדים** והוא גבריאל **אשר ממעל למי היאור** כי הוא המשפיע ההשפעה עליהם. **עד מתי קץ הפלאות** האלה.

פסוק ז
ואז שמעתי את גבריאל שהרים ידיו אל השמים ונשבע בחי העולם שהוא האלוה יתי שהוא מעמיד העולם וחייו **כי למועד מועדים וחצי** אשר אז יכלה ההתנפצות מהיד והנגע והגלות מעם קדש **תכלינה כל אלה** ויהיה כל העולם תחת אמונה אחד כי ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. והנה פירוי מועד מועדים וחצי הוא כאשר ביארתי בעדן עידנין ופלג עידן.

פסוק ח
ואני שמעתי הדברים האלה ואמנם לא הבנתי פירושם ואז אמרתי **אדוני מה אחרית אלה** הדברים ופירושם.

פסוק ט
ויאמר לך דניאל [**כי**] **סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ**. וסבת סתומם למען-

פסוק י
יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים אשר יקדשו ה' וימותו על שמו בהאמינם ביאת המשיח בקרוב. **והרשיעו רשעים** אשר לא יאמינו בביאת המשיח וימירו דתם. ולכן רצוני שלא **יבינו כל רשעים**. **והמשכילים יבינו** דבר מה בו.

פסוק יא
כי מעת שה**וסר התמיד** והוא חרבן בית ראשון בזמן דניאל שאז נתן בעולם כבוד ל**שקוץ שומם** וריק מכל ידיעה-

פסוק יב
אשרי המחכה להגיע אל הזמן שיהיה על **אלף מאתים ותשעים שנה**. עוד **אלף שלש מאות שלשים וחמשה** שנה אחרים שהם בין כלם אלפים ותרכ"ה שנה. שאם תחברם עם שלשה אלפים ושצ"א שנה מבריאת העולם עד ימי דניאל וכורש מעט פחות או הרבה יהיו ששת אלפים בקירוב אם פחות או יתר כי הדברים הסתמים האלה אי אפשר לדבר

בם כי אם בקירוב אשר אז יפסד העולם ויפרדו מחמירתם הנפשות החשובות וידבקו בקונם אשר הוא האושר האחרון ההחלטיי המקוה ומחוכה מכל שלם.

פסוק יג

ואתה דניאל **לך לקץ** חייך בעולם הזה. ואחר כך במותך **תנוח** במנוחת גן עדן. ולקץ הימים **תעמוד** ותהיה בתחיית המתים. ותזכה **גורלך** הטוב בעולם הבא.

תם ונשלם שבח לנעלם והיתה השלמתו בחג הפסח שנת י פר"ח בימיו צדיק פה למ"סא דפי"סקייא ביתה האלוף חמי גדודי דון גדליא ן' יחייא אשר תחת ממשלת הדוכוס מפיר"רה ירום הודו בברחי מפני זלעפות המגפ' אשר ברומ"אניאה ארץ מגורי ה' יזכני להראות מתורתו נפלאות ומשגיאות ינקני.